LAKEWOOD DAF YOMI

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע"נ
ברוך דוב ז"ל בן יבלחט"א משה חיים ווידרא נ"י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ"ל

מרלה מקומות רשפי אש
לע"נ מריס שיינדל בת יבלחט"א אפריס שמעון סינגוויץ

LAKEWOODDAFYOMI.COM

אחד זה ואחד זה. דיוה"כ ופרה: שלישי ושביעי. לפרישמו: כהן השורף כו'. לקמיה מפרש טעמיה: דרבי־מאיר סבר דחויה היא בציבור. וצעיין טהרה מעליתא והזאה בזמנה וכל יומא מיכא לספוקי שמא היום יום שלישי הוא לטומאתו בשלשה ראשונים ובשלשה האחרונים כל יומא ויומא מיכא לספוקי מספיקא שהוא שביעי: ור' יוסי סבר היתר היא בציבור. דלא מחמרי בה אלא למעלה בעלמא דילפינן ממלואים (ג): הזאה כלל למה לי. בתורת שלישי ושביעי: טבילה בזמנה מצוה. דכתיב [במדבר יט] וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ לא בא זה אלא ללמד על הטבילה שתהא ביום השביעי והזאה נמי מקשינן לטבילה להיות מצוה בזמנה הלכך כל יומא מזין עליה שמא היום זמנה: לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה. והאי וחטאו דרשינן ליה במסכת קדושין בפ"ג (דף סב): לא ירחץ. שלא יתחקנו ואזהרה למותק את הסם ואבדתם את שמם (דברים יב) וסמיך ליה לא תעשון כן וגו' (ג): טבילה של מצוה. טבילת טהרה שהטבילה הכתוב עליו: כורך עליו גמי. להגין עליו (ג) חוזק שטף המים: וקיימא לן. במסכת שבת (דף קכ:) דבטבילה בזמנה מצוה פליגי ר' יוסי סבר מצוה הלכך דלמא לא משכח גמי ושהה טבילתו ליום אחר: לא מקשינן. הזאה בזמנה לאו מצוה היא וכי כתיב שלישי ושביעי שלא יקדיש ושהה בין הזאה להזאה ארבעה ימים אבל אם השהה הזאתו לזמן מרובה לית לן בה (ד): שזה

ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה (א) על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפילין שיש בהן אזכרות הרבה על אחת כמה וכמה ולר"ש דאמר תמיד מרצה והא כתיב על (ה) מצחו ונשא ההוא לקבוע לו מקום הוא דאתא ורבי יהודה לקבוע לו מקום מנא ליה נפקא ליה מעל מצחו ור"ש נמי תיפוק ליה מעל מצחו אין ה"נ אלא על מצחו ונשא מאי עביד ליה אמר לך ראוי למצח מרצה שאינו ראוי למצח אינו מרצה לאפוקי נשבר הציץ דלא מרצה ולר' יהודה נשבר הציץ מנא ליה נפקא ליה ממצח מצחו ור"ש מצח מצחו לא משמע ליה נימא הני תנאי כהני תנאי דתניא (ו) אחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה מכל חטאות שהיו שם דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר אין מזין עליו אלא שלישי ושביעי בלבד ר' חנינא סגן הכהנים אומר א כהן השורף את הפרה מזין עליו כל שבעה כה"ג ביוה"כ ב אין מזין עליו אלא שלישי ושביעי מאי לאו בהא קא מיפלגי ר"מ סבר טומאה דחויה היא בציבור ור' יוסי סבר טומאה היתר (ו) היא בציבור ותסברא אי סבר רבי יוסי היתר היא בציבור הזאה כלל למה לי אלא דכולי עלמא הני תנאי סברי טומאה דחויה היא בציבור והכא בהא קמיפלגי ר"מ סבר אמרינן טבילה בזמנה מצוה ורבי יוסי סבר ג לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה וסבר רבי יוסי לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה והתניא (ז) ד הרי שהיה שם כתוב על בשרו הרי זה לא ירחץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטנופת ה נזדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליו גמי וטובל רבי יוסי אומר יורד וטובל כדרכו ובלבד שלא ישפשף וקיימא לן דבטבילה בזמנה מצוה קא מיפלגי דתנא קמא סבר לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה ורבי יוסי סבר אמרינן טבילה בזמנה מצוה אלא דכולי עלמא להני תנאי אמרינן טבילה בזמנה מצוה והכא בהא קמיפלגי רבי מאיר סבר מקשינן הזאה לטבילה ור' יוסי סבר לא מקשינן הזאה לטבילה ורבי חנינא סגן הכהנים אי מקיש הזאה לטבילה אפילו כהן ב ביוה"כ נמי אי לא מקיש הזאה לטבילה אפי' כהן השורף את הפרה נמי לא לעולם לא מקיש וכהן השורף את הפרה מעלה בעלמא כמאן אזלא הא דתנו רבנן אין בין כהן השורף את הפרה לכהן גדול ביום הכפורים אלא שזה

ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת. תימה לי ליפרך מה לציץ שכן הסם הוא בגלוי תאמר בתפילין שהן מתופין עור ואין לתרץ דה"ג כתיב שדי בתפילין בקמטין חדא דאין זה כתב גמור דדוקא ציץ של תפילין הלכה למשה מסיני אבל ד' י' לא (ה) ועוד בציץ איכא שם המיוחד בן ד' אותיות דחמיר טפי וכ"ל דאינו ק"ו גמור דאורייתא אלא מדרבנן וה"ק נהי נמי דאיכא חומרא טפי בציץ כדמפרש ב מ"מ כיון דאיכא בתפילין לד חסיבות זה טפי שם בהן אזכרות הרבה סברא הוא שמן הדין יש לחכמים לתקן למשמש בהן כל שעה: ורבי יוסי סבר טומאה היתר היא בציבור. תימה לי א"כ גבי פרה אמאי סגי בג' וכשביעי הא לאו קרבן ציבור היא לדחות שבת וטומאה וי"ל דכיון דטבול יום כשר בפרה דכתיב (במדבר יט) והזה הטהור (ו) דאמרת טהור כל דהו אם כן מהתם נמי נכשיר כהן השורף הפרה בלא הזאה כלל כיון דלא ברור לן דטומאת והוא הדין דאפילו שלישי ושביעי לא בעי אלא מעלה בעלמא:

אי סבר רבי יוסי טומאה היתר היא בציבור הזאה כלל למה לי. גבי יוה"כ תימה לי לימא דאיצטריך הזאה משום אילו של אהרן הקרב ביוה"כ דכיון דיחיד הוא (ו) מהדרינן אטהרה וי"ל דהכ"מ היכא דנטמא בידו טומאה ודאית כדלעיל (ט) אבל בחששא בעלמא כי הכא ודאי לאלן דמיקל ואמר היתר היא בציבור לא הוה מצרכי' מידי אפילו בדיחיד כגון אילו של אהרן כיון דחשיב כקרבן ציבור לדחות שבת וטומאה:

וסבר רבי יוסי לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה כו'. לא הוה מלי לשנויי ההיא דלעיל רבי יוסי בר' יהודה היא דסברא ליה בפרק המפלת (נדה דף כא.) לאו מצוה היא וכה"ג משני לקמן שילהי מכילתין (דף פח. וש"ס) וי"ל דכיון דפליג בהדיה ר"מ שמע מינה דרבי יוסי בר תלפתא הוא שהיה תמיהו בר פלוגתיה:

דכולי עלמא להני תנאי אמרינן טבילה בזמנה מצוה. ר"ת פסק דטבילה בזמנה לאו מצוה היא אע"ג דאמר בפרק המפלת (נדה דף כ. וש"ס) שמע מינה תלת שמע מינה טבילה בזמנה מצוה אין הלכה כן אלא כרבי יוסי בר' יהודה דאמר התם דיה טבילה באחרונה שהרי מעשים בכל יום שאין לך

עין משפט
נר מצוה

יז א ממי' פ"ב מהלכות פרה אדומה הלכה ד: יח ב ממי' פ"א מהלכות עבודת יום"כ ה"ד: יט ג טוש"ע י"ד סימן קלז סעיף ג: כ ד ה ממי' פ"ו מהלכות יסודי התורה הלכה ו סמג עשין ג:

תוספות ישנים

תפילין שיש בהן אזכרות הרבה. וא"ת למה לי טעמא דלא יסן בהן שמא יפיח בהן בשבת פ' במה טומנין (דף מט. ע"ש) ו תיפוק ליה משום היסח הדעת דהכא וי"ל דהיינו נמי טעמא היסח הדעת דהכא אי נמי אומר הר"ר אלחנן דטעמא היסח הדעת לא שייך אלא בשהות מיעוט: נשבר הציץ מנ"ל. וא"ת מהאי ליעבא גופיה דעל מצחו ונשא וי"ל דה"ק נשבר הציץ מנ"ל דמעיקרא ה"ל לאוקמא קרא אנשבר ולא נאיגו על מצחו דאיגו מרלה: ותסברא אי ר"י סבר התורה היא בציבור הזאה כלל למה לי. וא"ת דילמא משום אילו של אהרן כדאמרן לעיל וי"ל דמעלה של הזאה אין לנו לעשות בשביל קרבן יחיד. רב האי"ה. וע"ז קשה לי כמו שעשו מעלת פרישה בשביל אילו של אהרן א"כ גם מעלת הזאה היה להם לעשות כמו שאמרנו למעלה ד דתן פר ואיל שלו וכו' ואם איל שלו לא היה עושין פרישה היה לו לומר דתן פר שלו מפר שלו גדיל ועוד סיכן מלינו במלואים שלא היה הפרישה בשביל אילו של אהרן כמו בשביל אחרים ועוד מדקאמר ר"י שלישי ושביעי מעמע קלת דמדאוריי"תא קאמר אלא למעלה וא"כ איצטריך הזאה בשביל אילו של אהרן וכ"ל דמשמע לקמן פרק הזליו (דף ג.) דדמיית טומאה חלוי בקבעות זמן ולא בציבור ויחיד ובין דמדאוריי"תא טומאה הותרה כמו קבע ז זמן כגון אילו אין לחכמים לעשות מעלת הזאה ופרישה דטומאת עם לרב מתליפא דלעיל בשבילו ועוד דר"י משמע דקאמר אפילו מדאוריי' ושביעי משמע בחומרא שלישי ושביעי ח שלישי ושביעי משמע בחומרא הקונטרס מסייעי גם כאן וגם למעלה ודוק ומשמע ר"ל מש"ה: לא ירחץ. בפרק כל כתבי (דף קכ:) מסקינן טעמא משום שאסור לעמוד בפני הסם ערוס אבל משום לא תעשון לא אסמכינן בגמא ולא כפירום הקונטרס: ורבי יוסי סבר לא מקשינן הזאה לטבילה. ומאחר שלא הזה גם טבילה לא יעשה אלא ביום ההזאה דמעיל בפפרי ט) וכבס בגדיו ורחץ בשרו אשם הקדיש טבילה להזאה לא עבה ולא כלום והא דתנן במסכת פרה (פי"ג מ"ח) טבל האחוב ביום והזה בלילה בלילה והזה ביום פסול אבל הלדש עלמו טובל בלילה ומזה ביום כו' אור"ת דהיינו טבילה שהיו עושין לפני הזאה כדי לקבל אותה בטהרה כדאמרינן

הגהות הב"ח

(א) גמרא על מצח ונשא ד: (ב) רש"י ד"ה ורבי יוסי כו' דילפינן ממילואים. נ"ב לעיל מחלת דף ד: (ג) שם ד"ה כורך להגין עליו מפני חוזק:

תורה אור השלם

א) וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְיָ: [שמות כח, לח]

הגהות וציונים

א] בכ"י הותרה וכן לקמן (גליון): ב] כהן גדול, נשמט בדפוס בטעות (דק"ס): ג] צ"ל בדפירשנו (בארות המים, ובדפו"י בדפ'): ד] צ"ל מצינו (רש"ש): ה] נדצ"ל מנהגו (בארות המים): ו] בדברי רבא איננו מפורש שם דלא ישן שמא יפיח. וע"ש בתו' וע' בש"י ואולי צ"ל כאן או שמא יפיח ומקשי בין לרבא ובין לאביי וע'. ולשני התירוצים א"ש גם שמא יפיח כי אין לך היסח הדעת גדול מאם אין גופו נקי (גליון): ז] צ"ל הותרה בקבע זמן (גנזי יוסף): ח] "ועוד דר"י משמע דקאמר אפילו מדאורי' מדקאמר שלישי ושביעי משמע בתורת שלישי ושביעי" נראה למחוק שהוא כפול (שיח יצחק): ט] צ"ל הוא יתחטא בו (גנזי יוסף): י] צ"ל שוב (גנזי יוסף): כ] שייך גם להלן בסמוך:

ליקוטי רש"י

על מצחו תמיד. קלא ימילא הוא לכן דרשה הא כבר קבע ליה מקום והיה על מצח אהרן [שבת יב.]. אחד זה ואחד זה. כהן ביום הכפורים וכהן דפרה [לעיל ד.]. אחד כהן השורף את הפרה ואחד כהן גדול ביום הכפורים שטעונין פריסה שבעת ימים. כל שבעה. בפ"ק דיומא מפרש טעמא בראשון לפרישתו שמא היום שלישי לטומאתו שמא היום ג' ימים שניטמא במת ומשמא בעלמא היא ומעלה וכן שני שמא שלישי ושלישי שמא שלישי [ורמיא לא בגי זריקה] ואינך מספקינן כל חד וחד כו' לטומאה [פסחים עח.]. מכל פרה ופרה היו נותנין קצת למשמרת מן הספר בחיל כך שנינו במסכת פרה (פ"ג משנה יא) ואני שמעתי אפר פרה של משה לא כלה [לעיל שם]. מכל אפרי הפרות שהיו במקדש שאפר פרה של משה לא כלתה. הזאה כלל למה לי. הא קרבן ביום הכפורים לציבור הוא וזוהה טומאה אלא ש"מ בקושי נדחית טומאה בקרבנות ובעי רלוי לין [פסחים שם]. ובלבד שלא ישפשף. דהוי מותק בדיש [שבת קכ:]. וקיימא לן. במסכת שבת דבטבילה בזמנה מצוה פליגי לרבנן טבילה בזמנה לאו מצוה ואם אין לי גמי ימתין עד למחר ויבקשנו [לקמן פח.]. לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה. ואי לא משכח גמי האידנא ליתהי עד למחר ולמ"ד לאו מצוה קרא [עי' בר"ה הבא] עצה טובה קמ"ל כדי שיעביר שמשו ביום לאחר טבילה שאם ימתין לטבול עד הלילה לא יהא לו הערב שמש עד ליל המחרת. אמרינן טבילה בזמנה מצוה. דכתיב (דברים כג) והיה לפנות ערב ירחץ במים [שבת קכא.].

מסורת הש"ס
עם הוספות

ט) לעיל ד. פסחים עח. פרה פ"ג מ"ח ע"ש, ב) לקמן פח. שבת קכ: [מס' סופרים פ"ה הלכה יב], ג) שבת קכ:, ד) קידושין סב., ה) עי' תוס' מגילה כו ע"ב ד"ה תשמישי, ו) לקמן מג:, ז) לקמן נ:, ח) ו:, ט) כמו שבת דף לב., י) בא"ב הראשון, כ) בא"ב הרביעי, ל) ג., מ) ילקוט חקת ד"ה וכבס, נ) מגילה פ"ב ה"ה, ס) ספרי זוטא פ' חקת בפסוק הוא יתחטא בו ומובא בילקוט.

עין משפט נר מצוה

נא א מיי׳ פ״ב מהלכות פרה אדומה הל׳ ח:
נב ב שם הלכה ה:
נג ג שם הלכה ד:
נד ד שם הלכה ה:
נה ה מיי׳ פ״ע מהל׳ מעשר הלכה יב:

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה דאי וכו׳ לשבת פרהדרין בנויה. עיין לקמן דף י ע״ל תוס׳ ד״ה תון: **בא״ד** וכ״ש שאין ישנים בה. עי׳ תוס׳ קוכה דף מג ע״ב תוס׳ ד״ה תשנו:

רבינו חננאל

משעה שהפרישו ודאי נזהר ולא נטמא. ואם ניחוש [לרביעי] שמא שביעי הוא התורה אמרה ביום השלישי ואח״כ ביום השביעי ג) ולכשיבא הרביעי פרישת שביעי לטומאה השלישי לטומאה קודם הפרישה הוא ביום אחד וכיון שלא הזזה בו ביום השביעי אינה מצוה שאינה מצוה אלא בשקדמה הזאה בשלישי ואוקימנא לבר מרביעי וכו׳ ופשוט׳ היא. פירוש לשון (סנהדרין) [פרהדרין] בגון אגרדמים הממונה לשווקים. בולוטי חכמי העצה ושניהן בלשון יון: **ת״ר הנחתומין לא חייבום החכמי׳ להפריש** אלא תרומת מעשר שהוא חלק אחד ממאה. פי׳ (חייב) מי שיש לו ק׳ איפות חייב לתת מהן י׳ איפות ללוי מעשר וחייב הלוי לתת מאלו י׳ איפות איפה אחת לכהן והיא תרומת מעשר ומצאת התרומת מעשר שחייב הלוי לתת לכהן איפה אחת שהיא אחת ממאה איפות (שלישית). והלוקח מע״ה דבר ברור הוא שהתרומ׳ שהיא ב׳ ממאה והיא אחת מנ׳ ודאי מפרישין ונותנין אותה לכהן. והמעשר יש מי שנותן אותו ללוי ויש מי שאינו נותן. ומחזיקין אותו (בספין) ג) ושמא לא נתן. ותרומת מעשר זר האוכלו חייב מיתה. כמו התרומ׳ שהיא אחת מחמשים. לפיכך חייבו חכמים להפריש כל הקונ׳ (ונביאה) [חבואה] מע״ה חלק אחד ממאה שהיא שיעור תרומת מעשר ונותנו לכהן.

חשק שלמה על ר״ח

ג) [דברי רביני אלו כמו אסס לפנינו הם מגוללי הבנה ומולי ל״ל ומס בתנו לתוס ליס הרמיני לפרישה דשביעי לעומתה הוא השלישי לעומתה מי׳ ביום אחד קודם הפרישה וכיון שלא בחזה וכו׳ כל״ל]. ג) [אולי ל״ל ומחזיקין אותן לעצמן דשמא בכבר נתן הע״ה].

מסורת הש״ס עם הוספות

ג) פסחים דף סה:, ג) דמאי פ״ב מ״ד, ג) עי׳ לעיל ד: ד״ה לאיים, ד) לעיל ב., ה) לקמן ט., ו) [כלומ׳ במעשר שני פ״ג מ״ח והמיתו הש״ס פסחים פו.], ז) לקמן כה., ח) כלים פ״א מ״ח ובעל קרי בפסחים סז:.

תוספות ישנים

שביעי אם למד שביעי [מ] לשליש הרי כבר אמור אלא לימד על שביעי רמוק לשליש שטיהור: שנותנין עליה ממון לכהונה. שנותנין ממון למלכות בית משמונאי וכו׳ כך פי׳ נקונטרס ואין נראה שהרי הן עצמן היו כהנים גדולים אלא למלכי בית דוד [ל] היה והא דאמרינן לקמן (דף יח.) מתרקבא דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייתוס ליתי מלכא אין זה אותו של בית משמונאי דקדושין פ׳ האומר (דף מו.) אלא אחר היה ולשון דכהונה דקאמר לאוכל כהונה קאמר:

ליקוטי רש״י

ראשון שמא שלישי. דכל מה שמסתפק הזאה לאשונה אין נכנס לנוס ונכנס אלא לימד שלא ירבה ושלא יעמוד בימים שבין הזאה להזאה כדאמר גבי כהן הפוקד שבעה לפני יום הכפורים בשלמא ראשון שמא שלישי שני אלא שמא שלישי לשליש ואע״ג דאיכא לספוקי נמי שמא עשירי אי יותר הוא [קידושין סב.]. **דהזאה שבות.** דמאי מלאכה היא אלא מתחזי כמתקן גבינא [פסחים סה:]. **לבר משבת.** תון מסנת [ע״פ ברכות כד.]. **בקביעא דירחא.** בשיזה יום הוקבע החדש [שבת פו:].

הגהות וציונים

א) ״וכו׳״ ליתא בכת״י: **ב)** [אמר] (גליון): **ג)** כ״ג רש״י ומפרש דהיינו הלשכה (וע׳ רבינו אליקים ורי״טב״א). ורש״ש פירש הכהונה גדולה. וי״ג אותן, היינו הכהנים גדולים (ע׳ דק״ס): **ד)** צ״ל ולהטבילו (באה״מ, וכ״ה בכת״י): **ה)** צ״ל ובנאה (בארות המים, ובדפו״י **ובונ׳**). כת״י וכל כהן המתחדש **היה מחדש** אותה **בנין נוי** שתהא קרויה: **ו)** נראה דהד״א: **ז)** מכאן עד סה״ד ליתא בכת״י. ועי׳ רש״ש: **ח)** (צ״ל **לאבול**) (גליון) ועי׳ רש״ש: **ט)** נדצ״ל כגון (רש״ש): **י)** יש להוסיף **ר׳ לא** (שיה יצחק, מלא הרועים): **כ)** ״חבר״ מיותר (גנזי יוסף): **ל)** בירושלמי (גליון): **מ)** יש להוסיף **סמוך** (גנזי יוסף): **נ)** צ״ל **הורדוס** (גליון):

והא דקאמר התם והזה הטהור על הטמא למה לי אנטרין סד״א שליש למעוטי שני שביעי למעוטי שבי דקא ממעט ימי טהרה אבל היכא דעבד ברביעי ובשמיני אימא שפיר דמי קמ״ל יש לפרש אפילו למ״ד אין הזאה בזמנה מצוה ואו אי קאמר ברביעי אי בשמיני כלומר סד״א מי עבד הזאה קמייתא ברביעי והשניה בשביעי אי קמייתא בשליש כמשפטה ובתרייתא בשמיני קמ״ל דבעינן שיהא ד׳ ימים בין הזאה להזאה לא פחות ולא יותר וכן פירש רש״י התם:

דאי ר׳ חנינא סגן הכהנים הא איכא נמי הא. תימה לי אכתי איכא נמי שזה פורש לגשכה פרהדרין וזה פורש לגשכה שעל פני המרה י״ל דלא קא משיב אלא מילתא דמשיטתא שיש מעלה בזה מבזה אבל מה שזה פורש לגשכה זו וזה פורש לגשכה זו לאו מילתא דמשיטתא הוא בהאי טעמא מבהאי אי נמי נ״ל לפרש דתרי מילי קא משיב שזה פרישתו לקדושה דהיינו לגשכת פרהדרין שהיתה בנויה בקודש ואפילו אם״ל שהיתה פתוחה לחול וא״כ הוה תוכה [1] חול דאי לאו הכי הא אין ישיבה בעזרה [2] וכ״ש שאין ישנים בה וא״כ לא הוי פרישתו לקדושה יש לומר אפ״ה כיון דהיתה בנויה בקדש בסמוך לעזרה קרי ליה שפיר פרישה לקדושה וזה פרישתו לטהרה לגשכה שעל פני המרה העומדת בהר הבית שאין בו קדושה יותר מירושלים אלא טהור יותר שהזב ובעל קרי וכל מי שטומאה יוצאה מגופו אין נכנסין בו [3] ויש מפרשין לגשכת פרהדרין היתה פתוחה לקודש ואע״ג דא״כ קדש הואי ואין ישיבין בה יש לומר כיון [4] שבנויה בחול ופתוחה לקדש ונהי דתוכה קדש לענין אכילת קדשי קדשים כדמשמע בחיהו מקומן (זבחים דף נו.) מיהו מותר ליכנס בה ולישן בה דלא קדשה לגמרי בקדושת עזרה דהא אמר בפרק איהו מקומן (שם) דאין חייבין עליהן כרת טמאים הנכנסין שם והכי נמי מותר לישב ולישן בהם ועוד איכא ביניהו מילתא אחריתי שזה אחיו הכהנים נוגעין בו וזה אין אחיו הכהנים נוגעין בו ולא נהירא דכמשמע לקמן בשילהי פ״ב [דף כה. ושם] גבי זקן יושב במערבה דאין ישיבה בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש:

תנן התם הנחתומין לא חייבו אותם להפריש אלא תרומת מעשר וחלה. בפ״ב דמסכת דמאי פריך בירושלמי תמן [פ״ה] תניין לוקח מנחתום כיצד מעשר טולא כדי תרומת מעשר וחלה וכו׳ הכא אמר לוקח מפרים וכה אמר נחתום מפרים ר׳ יוחנן ור״ש חד אמר כאן בעושה בטהרה כאן בעושה בטומאה נראה לפרש מתני׳ דהכא בנחתום עם הארץ העושה בטהרה ששוכר גבל אחר לעשות לו חלתו בטהרה הלכך כיון דטרח כולי האי סמכינן עליה נמי דודאי תקנה ואין צריך הלוקח ממנו להפרים והכא מתני׳ דמחייבא לוקח להפרים מיירי בנחתום עם הארץ דלא מפרים וחד אמר כאן במדה דקה כאן במדה גסה ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא וכו׳ ומפרש התם אמתניתין אחריתי טעמא דחילוקא דבין גסה לדקה משום מיעוטות אלא יאכלו טבל [5] בשם רבי יוחנן מדה דקה הואיל והמוכר משתכר הוא מפרים מדה גסה לוקח משתכר לוקח מפרים ופריך התם וקשיא על דרבי יוחנן אם בעושה בטהרה יפרים על הכל פי׳ אפילו מעשר שני ונסקוה לירושלים ומשני בדין הוא אלא יפרים כלום אמן מוסרין ודאי דאיכא למימר דעם הארץ יעשרנו אפי׳ הכי לא סמכינן עליה דחיישינן דילמא לא מתקן ליה והיינו דקאמר אין מוסרין אפי׳ ודאי דעם הארץ דוקא אבל לחבר ברי ומתמיתין בנחתום חבר [6] שמוכר לחבר עסקינן וא״כ בדין הוא דהנחתום לא יפרים לכל הפחות מעשר שני משום דטריחא מילתא טובא לאסוקיה לירושלים פטורים הנחתומין מלהפרים מעשר שני משום דטריחא מילתא ומתוך שהפרהדרין הללו חובטין אותן וכו׳ מיהו חבר הלוקח מהם מפרים מעשר שני ומעלהו ואוכלו בירושלים ואין לפרש אמן מוסרין ודאי דעם הארץ אבל דמאי מוסרין דהא דתנאי דבכל מערבין (דף לז:) מוכח דאין מוסרין דמאי לעם הארץ שאמר לחבר קח לי אגודה של ירק ובפ׳ המוכר את הספינה (ב״ב דף פח.) גבי הלוקח ירק מן השוק וכו׳ ובפ״ק דחולין (דף ו.) הנותן לחמותו מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל הימנה ומקשה [7] נמי על דרבי אלעזר אם במדה דקה יפרים על הכל ולא משני מידי לפי שכבר תירץ לר׳ יוחנן והוא הדין לר׳ אלעזר

שזה פרישתו לקדושה. ליכנס למתנה שכינה ולא יהא לבו זח עליו ויהא נגדל מכל קלות ראש שהלה עליו אימה בהבדלתו מן הבריות [1]: וזה פרישתו לטהרה. להחמיר בטהרתו מפני קל שעושין בו לטומאתו בו ביום להטמיאו [2] להוציא מלבן של לדוקים [3] לכך החמירו בטהרתו אלא יהא אדם נוגע בו: **הא איכא**

שזה פרישתו לקדושה ואחיו הכהנים נוגעין בו וזה פרישתו לטהרה [4] ואין אחיו הכהנים נוגעין בו כמאן או ר״מ או רבי יוסי דאי ר׳ חנינא סגן הכהנים הא איכא נמי הא מתקיף לה רבי יוסי ברבי חנינא בשלמא ראשון שמא שלישי שני שמא שלישי לשלישי שמא שלישי חמישי שמא שביעי ששי שמא שביעי שביעי שמא שביעי אלא רביעי למה לי הזאה כלל לא בשלישי איכא לספוקי ולא בשביעי איכא לספוקי ולטעמיך הזאה כל שבעה מי איכא והא קיימא לן [5] דהזאה שבות [6] ואינה דוחה את השבת אלא מאי אית לך למימר שבעה לבר משבת הכא נמי שבעה [7] לבר מרביעי אמר רבא הלכך כהן גדול ביום הכפורים דלא בדידן תליא מילתא אלא בקביעא דירחא תליא מילתא בתלתא בתשרי בעי לאפרושי וכל אימת דמתרמי תלתא בתשרי מפרשינן ליה אבל כהן השורף את הפרה דבדידן תליא מילתא מפרשינן ליה [8] ברביעי בשבת כי היכי דניתרמי רביעי שלו בשבת: ללשכת פרהדרין וכו׳ [9]: תניא [10] רבי יהודה וכי לשכת פרהדרין היתה והלא לשכת בלווטי היתה אלא בתחלה היו קורין אותה לשכת בלווטי ומתוך שנותנין עליו ממון לכהונה ומחליפין אותה [11] כל שנים עשר חודש כפרהדרין הללו שמחליפין אותם כל שנים עשר חודש לפיכך היו קוראין אותה לשכת פרהדרין [12] תנן התם [13] הנחתומין לא חייבו אותן חכמים להפריש אלא תרומת מעשר וחלה בשלמא תרומה גדולה לא דתניא לפי

לשכת פרהדרין: הנחתומין. הלוקחין תבואה מעם הארץ למכור פת לשוק לא חייבו עליהן להעלות מעשר שני של דמאי לירושלים אלא תרומת מעשר שהוא אחד ממאה וחלה יתן לכהן אבל אחר כל אדם הטילו עליו להעלות מעשר שני של דמאי לירושלים ומעשר ראשון ומעשר עני מפרישין אותן ואין נותנים. [1] ובנחתום חבר עסקינן ומתוך שהוא רגיל למכור כל שעה הקילו עליו שאינו צריך להפרים עליו מעשר שני של דמאי לעלות לירושלים [או] לפדות [2]: לפי

מסורת הש״ס עם הוספות

א) פסחים דף סה:, **ב)** דמאי פ״ב מ״ד, **ג)** עי׳ לעיל ד: ד״ה לאיים, **ד)** לעיל ב., **ה)** לקמן ט., **ו)** [כלומ׳ במעשר שני פ״ג מ״ח והמיתו הש״ס פסחים פו.], **ז)** לקמן כה., **ח)** כלים פ״א מ״ח ובעל קרי בפסחים סז:.

תוספות ישנים

ג) [דברי רבינו אלו כמו אסס לפנינו הם מגוללי הבנה ומולי ל״ל ומס בתנו לתוס ליס הרמיני לפרישה דשביעי לעומתה הוא השלישי לעומתה מי׳ ביום אחד קודם הפרישה וכיון שלא בחזה וכו׳ כל״ל]. **ג)** [אולי ל״ל ומחזיקין אותן לעצמן דשמא בכבר נתן הע״ה].

הגהות וציונים

א) ״וכו׳״ ליתא בכת״י: **ב)** [אמר] (גליון): **ג)** כ״ג רש״י ומפרש דהיינו הלשכה (וע׳ רבינו אליקים ורי״טב״א). ורש״ש פירש הכהונה גדולה. וי״ג אותן, היינו הכהנים גדולים (ע׳ דק״ס): **ד)** צ״ל ולהטבילו (באה״מ, וכ״ה בכת״י): **ה)** צ״ל ובנאה (בארות המים, ובדפו״י **ובונ׳**). כת״י וכל כהן המתחדש **היה מחדש** אותה **בנין נוי** שתהא קרויה: **ו)** נראה דהד״א: **ז)** מכאן עד סה״ד ליתא בכת״י. ועי׳ רש״ש: **ח)** (צ״ל **לאבול**) (גליון) ועי׳ רש״ש: **ט)** נדצ״ל כגון (רש״ש): **י)** יש להוסיף **ר׳ לא** (שיה יצחק, מלא הרועים): **כ)** ״חבר״ מיותר (גנזי יוסף): **ל)** בירושלמי (גליון): **מ)** יש להוסיף **סמוך** (גנזי יוסף): **נ)** צ״ל **הורדוס** (גליון):

לפי [א] ששלח בכל גבול ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד מעשר ראשון ומעשר עני נמי לא המוציא מחבירו עליו הראיה אלא מעשר שני נפרשו ונסקו וניכלוה בירושלם אמר עולא מתוך שפרהדרין הללו חובטין אותן כל י"ב חדש ואומרים להן מכרו בזול מכרו בזול לא אטרחונהו רבנן מאי פרהדרין פורסי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מאי דכתיב [א] יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה יראת ה' תוסיף ימים זה מקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא [א] י"ח כהנים גדולים ושנות רשעים תקצרנה זה מקדש שני שעמד ד' מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים צא מהם מ' שנה ששמש שמעון הצדיק [ב] ושמונים ששמש יוחנן כהן גדול עשר ששמש ישמעאל בן פאבי ואמרי לה י"א ששמש ר' אלעזר בן חרסום מכאן ואילך צא וחשוב כל אחד ואחד לא הוציא שנתו (א) [ג] א"ר יוחנן בן תורתא [ד] מפני מה חרבה שילה מפני שהיו בה שני דברים גלוי עריות ובזיון קדשים גלוי עריות דכתיב [ב] ועלי זקן מאד ושמע את כל אשר יעשון בניו לכל ישראל ואת אשר ישכבון את הנשים הצובאות פתח אהל מועד ואע"ג [א] [ה] דאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יוחנן [ו] כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה מתוך ששהו

רש"י

לפי ששלח. יוחנן כהן גדול שגזר על הדמאי בסוטה בפרק עגלה ערופה (דף מח.): המוציא מחבירו עליו הראייה. מכי אפרשיה ואפקעיה משום טבל אין בו אלא ספק גזל לויים ועניים חוץ מתרומת מעשר שבתוך מעשר ראשון אותה יתן לכהן שיש איסור ועון מיתה באכילתה וללוי ועני יאמר הביאו ראיה שלא עישר עם הארץ שלקחתי ממנו: נפרשו ונסקו. שהרי יש בו איסור לא תוכל לאכול בשעריך[ו] [ג] יפרישו כדי לתקן טבלו הואיל ולא פסדי ביה מידי דהא אינהו נפשייהו הדר קא אכלי ליה בירושלים: חובטין אותן. (מן) הנחתומין. [ד] כל י"ב חודש משנה לשנה הממונים מתחדשין ומכבידין למצוא עלילות לגבות ממון כשהן מתחדשין: לא אטרחונהו. וסמכו לומר שרוב עמי הארץ מעשרין הן[ז]: פורסי. פקידי המלך: ששהו

תוספות

ודירוש' דמאי פ"ה[ח] פריך וחלה חייבת בדמאי בתמיה והתנן (פ"א) חלת עם הארץ והמדומע פטור מן הדמאי והוה מצי לשנויי התם בחלה שהפרישה עם הארץ שתיקן לו גבל חבר בטהרה וכדמפרש עלה התם[ט] משום דאימת קדשים עליו ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן והא דהכא מיירי בהפרישה חבר אלא ר' הושעיא הוא דמפליג התם הכי אבל סוגיא דירושלמי דפ"ה כר' יוחנן דלא מפליג דפליג על רבי הושעיא ואמר היא הדא היא הדא ומשני בשם ר' יוסי בר' חנינא ב"ש היא ותני כן ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש חלה ב"ש מחייבין ב"ה פוטרים ופריך כלום אמר ב"ש אלא דבר שהוא לזריעה אינו הלוקח לזרע לבהמה קמח לעורות שמן לנר שמא אינו פטור פי' כל הני דתנן להו התם לפטורא בדמאי בפ"ק [משנה ג] ולהכי קשה ליה כלום אמרו ב"ש לחייב להפריש דמאי בחלה אא"כ יחמירו נמי בכל הני להפריש דמאי ומדנקט מתניתין[י] רק חלה ולא נקט כל הני לחיובא ש"מ לאו ב"ש היא ומשני אלא במגבל עיסתו בהני פירות פירוש הא דפטרה מתניתין בפ"ק בטורח לגבל בהני פירות דלא הוכשרה כדי שלא תקבל טומאה וכיון דטרח כולי האי מסתמא תקוני נמי תקנה ופריך ולא כן א"ר יוסי בר חנינא דר' אלעזר איש ברתותא היא הא כרבנן לא פירש[ה] רבי אלעזר איש ברתותא הוא דפטר בדמאי היכא דגבלה בהני פירות אבל רבנן פליגי עליה ואם כן לית לן לאוקמא מתניתין כיחידאה ומשני אלא כר' יוחנן כאן בעושה בטומאה כאן בעושה בטהרה מתניתין דפ"ק שטרח להביא גבל שעושה בטהרה דמסתמא ודאי תקין והדר קאמר אלא כר' אלעזר פירוש אי נמי איכא לשנויי כר' אלעזר כאן וכאן בעושה בטהרה אלא במתארח אצלו אבל ברדים אינו נאמן עד שיקבל עליו ברדים וכה ברדים אנן קיימין כלומר מתניתין דפ"ק דמתארח אצלו דאקילו רבנן גביה וכדתניא פרק קמא דחלה בתוספתא הלוקח מן הנחתום ומן האשה שעושה למכור בשוק צריך להפריש חלת דמאי מבעל הבית ומתארח אצלו אין צריך להפריש חלת דמאי אבל חלה של ודאי טבל צריך תיקון כדתניא בירושלמי[כ] העושה עיסה מטבל בין שהקדיש חלה לתרומה בין שהקדיש תרומה לחלה מה שעשה עשוי וחלה לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ותרומה לא תאכל עד שיפריש חלה:

מעשר ראשון ומעשר עני נמי לא המוציא מחבירו עליו הראיה. ולאו דווקא נחתום אלא אפילו כל אדם נמי מפרישן והן שלו כדאמרינן בשילהי מסכת סוטה (דף מח.) עמד והתקין להם הלוקח פירות מעם הארץ מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן ומעשר שני עולה ואוכלו בירושלים ומעשר ראשון ומעשר עני המוציא מחבירו עליו הראיה והא דלא אמרינן נמי בתרומת מעשר מפרישה והיא שלו וימכרנה לכהנים ויטול דמיה י"ל כיון דדבר מועט הוא שאינו אלא חלק אחד מק' ועוד דמיה מועטין שהוא צריך למוכרה בזול שאין לה אוכלין מרובין תקינו רבנן שיתננה לכהנים:

ולא שמשו בו אלא י"ח כהנים. ריב"א גריס שמנה כהנים כדכתיב בהדיא בדברי הימים (א ה) עזריה אשר כהן בבית אשר בנה שלמה אמריה אחיטוב צדוק שלום חלקיה עזריה שריה ויהוצדק והוא הלך בהגלות ה' את יהודה אמנם בכל הספרים ובספרי (פרשת פנחס[ל]) ובירושלמי[מ] גרסינן י"ח כהנים וצ"ל לקיים גירסת הספרים וט' כהנים גדולים היו עד[נ] יהוצדק וכו' וסגני כהונה שמתקינין לכל אחד סגן תחתיו הרי י"ח כדאשכחן בסוף מלכים דקא חשיב לכהן גדול וסגן שלו בהדי הדדי דכתיב[ס] ויקח רב טבחים את שריה כהן הראש ומשנהו לפניהו[ז] וא"ת א"כ בבית שני ניחשוב נמי סגני כהונה א"כ הוה ליה למימר קרוב לשש מאות כהנים גדולים ששימשו בו וי"ל הא לא קשיא דבבית ראשון נקט שפיר י"ח הן וסגניהון לרווחא דמילתא דאפילו את"ל אי אפשר שלא יארע אונס לכ"ג ביוה"כ אחד מכל השנים הללו שהוא משמש בכהונה גדולה ונמצא סגן משמש תחתיו אעפ"כ לא הוו הללו אלא י"ח וכ"ש דאי אמרינן דלא אירע פסול לכ"ג דבצרי להן אבל בבית שני כיון דכל אחד לא הוציא שנתו נקט ג' מאות לרווחא דמילתא דאפילו את"ל דמסתמא לא שימש הסגן תחתיו כיון שלא היה כ"ג אלא יוה"כ אחד מילתא דלא שכיחא הוא שבו ביום אירעו אונס ושימש סגן תחתיו אפילו הכי לכל הפחות קרוב לג' מאות היו אי נמי כ"ל די"ח כהנים דקאמר היינו מפנחס ואילך שניתנה לו ולזרעו אחריו וכן משמע בספרי[ע] לכן אמור הנני נותן לו וגו' מלמד שעמדו ממנו בבנין ראשון י"ח כהנים נביאים ובבנין שני פ' כהנים וכו' ובנין ראשון קרי ממשכן ואילך עד גלות הארץ וכן יש בירושלמי[ט] בראשונה שהיו משמשין הוא ובנו ובן בנו שימשו י"ח כהנים והא דקאמר הכא בשמעתא זה מקדש ראשון שעמד ד' מאות ועשר ולא שימשו בו אלא י"ח משום דבעי למימר מקדש שני שעמד ד' מאות ועשרים ושימשו בו קרוב לג' מאות נקט נמי מנין בית ראשון ומיהו אותם י"ח כהנים לא שימשו כולם בבית ראשון וה"פ ושימשו בו י"ח כלומר שימשו בו כהנים כל כך עד שהשלימו לחשבון י"ח עם אותם ששימשו מעיקרא וכן מנאתי בדברי הימים[פ] אלעזר פנחס אבישוע בקי עזי זרחיה מריות אמריה אחיטוב צדוק אחימעץ עזריה יוחנן עזריה אמריה אחיטוב צדוק שלום חלקיה עזריה שריה יהוצדק הרי מאבישוע בן פנחס עד שריה יש י"ח כהנים ולא שריה בכלל לפי ששריה גלה בגלות יכניה ולא קחשיב באותם י"ח כהנים אלא אותם ששימשו כל ימיהם אבל שריה שגלה בגלות יכניה כדאיתא בסוף מלכים ויהוצדק שגלה בגלות צדקיה[צ] לא קא חשיב והר"ר יעקב בש"ה[ח] אמר לנו בש"ר יקותיאל הלוי מורמיש"א דעזריה לא היה בימי שלמה[ק] אלא היינו עזריה שהיה בימי עוזיהו[ר] ולפי שמסר נפשו על עבודת בית המקדש כשבא עוזיהו לשרת וחירף אותו כדכתיב בדברי הימים (ב כו) לכך נקרא על שמו ויישר לפניו ושוב מצאתי כן בפי' דברי הימים שפירשו תלמידי רב סעדיה זצ"ל והא דבספרי איכא שבבית שני היו שמונים כהנים ובירושלמי איכא נמי הכי ואמרי לה פ"א ואמרי לה פ"ב ואמרי לה פ"ג ובשמעתא אמרי ג' מאות יש לומר התם לא קחשיב אלא כהנים שילאו מפנחס[ש]: ר'

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ט מהלכות מעשר הלכה א:

רבינו חננאל

אבל המעשר שהוא בלאו לא חייבום מספק. וזה מפורש במס' סוטה פרק [עגלה ערופה דף מח]: א"ר יוחנן יראת ה' תוסיף ימים זה מקדש ראשון שעמד ת"י שנה ולא שמשו בו אלא י"ח כהנים. ושנות רשעים תקצורנה זה מקדש שני שעמד ת"כ שנה ושמשו בו יותר מש' כהנים כו'. [משכן שלה] חרבה מפני שהיו בה ב' דברים בזיון קדשים וגלוי עריות כו'. ומפורש במסכת שבת פרק [במה בהמה דף נה]

תורה אור השלם

א) יִרְאַת יְיָ תּוֹסִיף יָמִים וּשְׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצֹרְנָה: [משלי י, כז]

ב) וְעֵלִי זָקֵן מְאֹד וְשָׁמַע אֵת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן בָּנָיו לְכָל יִשְׂרָאֵל וְאֵת אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנָּשִׁים הַצֹּבְאוֹת פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: [שמואל א' ב, כב]

תוספות ישנים

ולא אטרחינהו רבנן. וא"ת הא דאמרינן בהזהב (דף נז.) הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל והוא הדין למעשר שני וכי דלא אטרחינהו לחללו מיהא בשוה פרוטה וי"ל דאפילו מחולל לא ניחא להו לרבנן לתקוניה [שלא] לעשות כן בדברים אחרים מיהו בגיטין בפ' התקבל (דף סה.) הוי משמע קצת דמעשר שני לא מהני לחללו בשוה פרוטה דקאמר מערימין על מעשר שני כיצד אומר אדם לבנו ובתו כו' הא לכם מעות הללו ופדו בהן מעשר שני ודאי במעשר שני בזמן הזה דרבנן ובזמן הזה מה הערמה צריך כיון דשוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל (אפילו)[ט] בזמן הזה כדאי' בערכין (כט.) גבי הקדש גברא דאחרמינהו לנכסיה אך יש לדחות [צ"ל דה"נ מטעמא] (וי"מ דלשינויא) אחרינא דחי ליה התם אבל קשה לרבינו דהיכי אמרינן בבכורות פרק עד כמה (דף ל.) דבאתרא דר"י אמירא להו שביעית וחשוד על שביעית חשוד על מעשר והלא יכול לחללו על שוה פרוטה דכי האי גוונא אמרינן בפ"ק דבכורות[י] דגבי תרומה גדולה לא חשידי דאפשר להו למיעבד כדשמואל דחטה אחת פוטרת כל הכרי אלא ש"מ דמעשר שני אינו מתחלל על שוה פרוטה אך יש לדחות כי פעמים אין לו שוה פרוטה ולכך יש לחושדו על כך: **ולא שמשו בו אלא י"ח כהנים.** ר"ת גריס שמונה כהנים ולא גרס עשר כי לא וחשוב מדברי הימים שכתב עזרא[ק] שכתוב שמה (דה"א ה) הוא אשר כיהן בבית אשר בנה שלמה בירושלים עד יהוצדק לא תמצא רק שמונה ויהוצדק התשיעי לא קחשיב שהלך בגולה ואמרינן בספרי הנני נותן לו את בריתי שלום שעמדו שמונה נביאים בכל ראש[ל] ואו"ר שיש שם כתב שמונה עשר כמו בספרים שלנו מיהו יש גורסים שנים עשר וקחשיב מצדוק שהי' בבנין הבית מסתמא שימש בכהונה גדולה ואחימעץ בנו תחתיו וחשוב ותמצא שנים עשרה עד יהוצדק ומה שכתוב גבי עזריה הוא אשר כיהן בבית וגו' לא בעי למימר שהיה ראש לכהנים אלא ה"פ הוא אשר עשה אותה גערה שגער בעוזיהו שהלך על המזבח להקטיר כדכתיב (דה"ב כו) (וילך אליו) [צ"ל ויבא אחריו] עזריהו הכהן ויאמר לו לא לך עוזיהו להקטיר וגו' תימה קצת אמאי לא חשיב יהוידע הכהן בבית ראשון ושמא אחד מהם היה ויהושע בן יהוצדק הכהן לא חשיב בהני בבית שני וכן יוחנן בן נרבאי בפ' מקום שנהגו (פסחים דף נז.) ושמא לא האריכו ימים: רבי יוחנן בן תורתא. בפסיקתא [רבתי פי"ד] מפרש שנתגייר על ידי פרה אך שם כתוב ר' יהודה בן תורתא:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) סוטה מח. ב"מ צ. [תוספ' סוטה פי"ג], ב) [ברכות כט.], ג) [עיין בעין יעקב], ד) [תוספתא מנחות פי"ג], ה) שבת נה:, ו) דברים יב יז, ז) שבת כג., ח) דה"א, ט) פ"א ה"ג (ד ע"ב), י) דריש פ"ה, כ) דמאי פ"ה סה"א, ל) [צ"ל פרשת בלק], מ) ד:, נ) מלכים ב, כה יח, ס) שם, ע) ד' ע"ב, פ) א' ה ל-מ, צ) דה"י שם פסוק מא, ק) עי"ש פסוק לו, ר) ספרי זוטא פ' קרח סי' ז, ש) [ועי' תוספות זבחים קא: ד"ה ואידך].

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא הוציא שנתו אמר ר' יוחנן בן תורתא וכל כך למה לפי שהיו לוקחין אותה בדמים דאמר ר' אסי תרקבא דדינרי עיילה ליה מרתא בת בייתוס לינאי מלכא עד דאוקמיה ליהושע בן גמלא בכהני רברבי ואמר ר' יוחנן בן תורתא מפני מה[מ]:

הגהות הגר"א

[א] גמרא ולא שמשו בו אלא שנים עשר. כצ"ל (ועיין בפירושו על דברי הימים סימן ה' פסוק ל"ו):

הגהות וציונים

א] יש גורסים ופליגא דר' שמואל בר נחמני (ריטב"א): ב] צ"ל יונתן (דפו"י): ג] מכאן עד סה"ד ליתא בכת"י, ועי' רש"ש: ד] כל י"ב חודש. הוא תחילת הדבור בכת"י: ה] צ"ל פירוש (באה"מ, וכן בדפו"י פי'): ו] צ"ל עם (רש"ש): ז] [צ"ל ואת צפניהו כהן משנה] (גליון): ח] ר"ת בן שמואל הלוי: ט] הגנזי יוסף מגיה אפילו לכתחלה בזה"ז: י] צ"ל דשבת (יז ע"ב): כ] בתוס' הרא"ש איתא כי צא וחשוב בדברי הימים מעזריה שכתוב בו הוא אשר כיהן: ל] בתוס' הרא"ש איתא שעמדו ממנו שמונה כהנים בבית ראשון: מ] ע"פ עין יעקב:

ליקוטי רש"י

לפי ששלח וכו'. וגזר על הדמאי, בלוקח מעם הארץ שיפריש הכל מספק מפני שהטבל עון מיתה חוץ מן התרומה שלא גזר להפרישה ולא גזר על הדמאי לפי ששלח וכו' [ב"מ צ.]. ונסקו. ויעלוהו [ע"פ לקמן מג:]. פורסי. שוטרים [שבת קנד.]. גבאים ממונים על ישראל [יבמות מה:]. י"ח כהנים גדולים. הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה. יש מפרשים עזריה הוא היה עזריה הראשון ומעזריה עד שריה שהיה בחורבן הבית ח' כהנים ומכאן הוגהו ביומא בפ' א' ובויקרא רבה ובספרי פ' פנחס שמנה כהנים שמשו בבית הראשון ויש אומרים שמנה עשר ולא זה וזה יש בהם רוח חיים כי צדוק הוא היה הראשון שכהן בימי שלמה ועוד איזה אמריה היה בימי יהושפט דכתיב והנה אמריהו כהן הראש (ד"ה ב' י"ט) והוא (אמריה) בן עזריהו שהיה בימי עוזיהו בימי חזקיה שהיה אחרי יהושפט וא"ת עזריהו אבי שריה היה והיכן חלקיהו הכהן הגדול שהיה בימי יאשיהו אלא מצדוק יש לחשוב שנים עשר כהנים היו מצדוק עד שריה וכן מצינו בויקרא רבה מדוייק [דברי הימים א ה, לו]. כל האומר בני עלי חטאו. באשת איש אינו אלא טועה ומיהו בבזיון קדשים חטאו [שבת נה:].

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 27

דאיקרי טהור דכתיב ורחץ במים וטהר:

יד הצדוקים היו אומרים וכו' לפיכך היו ב"ד בבית שני מטמאין את הכהן וכו'. פ"ג דפרה ואיתא בפרק חומר בקדש (דף כ"ג.): וכן כל הכלים וכו'. נלמד ממה שיבא בסמוך:

טז החותך שפופרת של קנה וכו'. פרק ה' דפרה וכרבי יהושע. ומ"ש שעשאוה כטמא מת בשביעי שלו וכו'. בפרק חומר בקדש:

פ"ב א מעלות יתירות עשו בטהרת פרה אדומה וכו'. מתבאר לקמן והוא בפ"ק דיומא (דף ב.) ובפ"ג דפרה וריש פרק פרת חטאת. ומה שכתב מפרישין אותו ללשכה מוכנת בעזרה ובית אבן היתה נקראת וכו'. שם. ומ"ש ולא היו נוגעין בו אחיו הכהנים וכו'. פ"ק דיומא (דף ח' ע"ב):

ב שבעת ימים קודם שריפת הפרה וכו'. ברפ"ג דפרה ובריש יומא. ומ"ש וכן מפרישין אותו מאשתו וכו'. נלמד ממה ששנינו בברייתא בריש יומא גבי פרישת כהן גדול שבעת ימים קודם יוה"כ:

ג הלשכה שהיה יושב בה כל שבעה צפונית מזרחית היה וכו'. בפ"ג דפרה שם ובריש יומא. ונראה שרבינו מפרש שהטעם להזכירו שלא יקל בה מפני שהיא נשחטת בחוץ:

ד כל יום ויום משבעת ימי ההפרשה מזין עליו וכו'. בפ"ג דפרה ודלא כר' יוסי דיחידאה הוא ועוד דבפ"ק דיומא סבר רבא דלא כוותיה. ומה שכתב חוץ מיום רביעי להפרשה וכו' עד והד' אינו צריך הזאה. בפ"ק דיומא עלה ח':

ו בכל יום ויום מימי ההפרשה וכו'. בפרק ג' דפרה. ומ"ש ואם לא היה שם אלא אפר פרה אחת בלבד וכו'. גם זה שם:

ז כשמזין עליו בימי ההפרשה וכו' וכיצד ימצא איש שלא נטמא במת מעולם וכו' עד ומזין על הכהן השורף. בפרק ג' דפרה וכר' יוסי דאמר לא תתנו מקום לצדוקים לרדות אלא הוא נוטל ומקדש. ומ"ש ומטבילין היו התינוקות. בפרק ג' דפרה וצריכין היו התינוקות להזות דברי רבי יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר לא היו צריכין להזות כלומר אבל טבילה מיהא בעו כדאיתא בתוספתא והלכה כרבי עקיבא מתבירו:

ח תינוק שטבל וכו'. בפרק ג' דפרה לא היו עושין לא חטאת על גבי חטאת ולא תינוק על גבי תבירו:

פ"ג א אין שורפין את הפרה אלא חוץ להר הבית וכו'. בספרי אל מחוץ למחנה להר המשחה וכך מפורש בפרק ג' דפרה ובפרק ג' דמדות ובפרק טבול יום תניא דחוץ למחנה דכתיב בפרה אדומה היינו חוץ לג' מחנות דומיא דשריפת פרים. ואיתא נמי בפרק ב' שעירי (דף ס"ח.) וא"כ צ"ל דחוץ להר הבית שכתב רבינו לאו דוקא:

ובהר המשחה היו שורפין אותה וכו' עד שלש פעמים כל א' וא'. פ' ג' דפרה. ומה שכתב אף מקום שריפתה וכו' תחתיהם חלון וכו'. בתוספתא דפרה פרק ב':

ומ"ש

לפרה: **יד** הצדוקין היו אומרים שאין מעשה הפרה כשר אלא במעורבי שמש. לפיכך היו ב"ד בבית שני מטמאין את הכהן השורף את הפרה בשרץ וכיוצא בו וטובל ואח"כ עוסק בה כדי לבטל דברי אלו הזדים שמורים מהעולה על רוחם לא מן הקבלה. וכן כל הכלים שמכניסין לתוכם אפר הפרה כולם טבולי יום: **טז** החותך שפופרת של קנה להניח בה אפר חטאת יטמא אותה ויטבלנה ואחר כך יניח בה. והחותכה והמטבילה טעון טבילה מפני שעשאוה כטמא מת בז' שלו ולפיכך אינה צריכה הזאה שלישי ושביעי אלא מטמאה כדי להראות לצדוקין ומטבילה ונותן בה:

פרק שני

א מעלות יתירות עשו בטהרת פרה אדומה והרחקות גדולות הרחיקו מטומאת המת בכל מעשיה. מפני שהיא כשירה בטבולי יום חשו שמא יבאו לזלזל בה. ומפני זה כשמפרישין הכהן השורף אותה מפרישין אותו ללשכה מוכנת בעזרה. ובין אבן היתה נקראת מפני שכל כליה כלי אבנים שאין מקבלין טומאה. ובכלי האבן היה משתמש כל שבעת ימי ההפרשה. ולא היו נוגעין בו אחיו הכהנים כדי להרבות בטהרתו: **ב** שבעת ימים קודם שריפת הפרה מפרישין כהן השורף אותה מביתו. כשם שמפרישין כ"ג לעבודת יוה"כ. ודבר זה קבלה ממשה רבינו. וכן מפרישין אותו מאשתו שמא תמצא נדה ויהיה טמא שבעת ימים: **ג** הלשכה שהיה יושב בה כל ז' צפונית מזרחית היתה. כדי להזכירו שהיא כחטאת הנשחטת בצפון אע"פ שהיא נשחטת בחוץ: **ד** כל יום ויום משבעת ימי ההפרשה מזין עליו מי חטאת. שמא נטמא למת והוא לא ידע. חוץ מיום רביעי להפרשה שא"צ הזאה לפי שא"א שלא יהיה לא שלישי לטומאתו ולא שביעי. שאין הזאה בשביעי עולה משום הזאת שביעי עד שיזה בשלישי מלפניה. ומן הדין היה שא"צ הזאה אלא בשלישי ושביעי להפרשה בלבד וזה שמזין יום אחר יום מעלה יתירה עשו בפרה: **ה** ברביעי בשבת היו מפרישין אותו כדי שיחול רביעי שלו להיות בשבת. שההזייה אינה דוחה שבת והרביעי א"צ הזייה: **ו** בכל יום ויום מימי ההפרשה שמזין עליו בהם. מזין מאפר פרה מן הפרות שנשרפו כבר. ואם לא היה שם אלא אפר פרה אחת בלבד מזין ממנו עליו כל הששה: **ז** כשמזין עליו בימי ההפרשה אין מזה עליו אלא אדם שלא נטמא במת מעולם שהמזה צריך שיהיה טהור. וא"ת יזה עליו איש שנטמא והוזה עליו. שמא זה שהזה עליו לא היה טהור מטומאת מת. וכן הכלים שממלאין בהן ומקדשין להזות על הכהן השורף כולם כלי אבנים היו שאין מקבלין טומאה. וכל אלו הדברים מעלות יתירות הן שעשו בה. [א]וכיצד ימצא איש שלא נטמא במת מעולם. חצירות היו בירושלים בנויות על גבי הסלע ותחתיהן חלול מפני קבר התהום. ומביאין היו נשים עוברות ויולדות שם ומגדלות שם את בניהם. וכשירצו להזות על הכהן השורף מביאין שוורים מפני שכרסיהן נפוחות ומניחים על גביהן דלתות ויושבין התינוקות על גבי הדלתות כדי שיהיה האהל מבדיל בינם לבין הארץ מפני קבר התהום. וכוסות של אבן בידם והולכין לשילוח. הגיעו לשילוח יורדין שם וממלאין שאין לחוש שם מפני קבר התהום שאין דרך בני אדם לקבור בנהרות. ועולין ויושבין על גבי הדלתות והולכין עד שמגיעין להר הבית. הגיעו להר הבית יורדין ומהלכין על רגליהן מפני שכל הר הבית והעזרות תחתיהן היה חלול מפני קבר התהום. ומהלכין עד פתח העזרה. ובפתח העזרה היה קלל של אפר נוטלין האפר ונותנין במים שבכוסות ומזין על הכהן השורף. ומטבילין היו התינוקות שממלאין ומקדשין ומזין על השורף אע"פ שהן טהורין מטומאת המת שמא נטמאו בטומאה אחרת: **ח** תינוק שטבל למלאות ולהזות לא ימלא בכליו תינוק אחר אע"פ שטבל. ותינוק שטבל להזות על כהן זה אינו מזה על כהן אחר עד שיטבול לשם מעשה זה הכהן. וכן כלים שטהרום לחטאת זו ובני אדם שטהרום לחטאת זו לא יתעסק בהם בפרה אחרת עד שיטבלו לשמה. וכל הדברים האלו מעלות יתירות בפרה:

פרק שלישי

א אין שורפין את הפרה אלא חוץ להר הבית שנאמר והוציא אותה אלא מחוץ למחנה. ובהר המשחה היו שורפין אותה. וכבש היו עושין מהר הבית להר המשחה ותחתיו בנוי כפין כיפין וכיפה על כל ב' כיפין כדי שיהיו ב' רגלי הכיפה על גג ב' כיפין שתחתיה. כדי שתהיה תחת הכל חלול מפני קבר התהום. אף מקום שריפתה ומקום הטבילה שהיו בהר המשחה תחתיהן

א סמ"ג עשין רל"ב רל"ג:

משנה למלך

יד מטמאין את הכהן השורף את הפרה וכו'. התוס' בריש פ"ק דיומא ד"ה להוציא כתבו דלאו בטומאה דאורייתא מטמו ליה דלא הוו מזלזלי ביה כולי האי אלא בטומאה דרבנן וכ"כ בפרק ג' דתגיגה (דף כ"ג.) ד"ה מטמאין יע"ש:

פ"ב ב שבעת ימים קודם שריפת הפרה וכו' ודבר זה קבלה מפי משה רבינו ע"ב. וכ"כ בפ"א מהלכות עבודת יום הכפורים דין ג' ואני תמיה דבפ"ק דיומא עלה ג: אמרינן כי אתא רב דימי אמר ר"י מתני חדא ר"ל מתני תרתי ר"י מתני חדא לעשות לכפר אלו מעשה יום הכפורים כו'

של כהן הדיוט גם כן היה של בוץ ולא היה כלאים שהרי דבר זה מתלוקת דתנאים הוא כדאיתא בפ"ק דיומא (דף י"ב.:) ובפ"ב (דף כ"ג:) אך לרבינו שפסק דאבנטו של כהן הדיוט היה כלאים יש לתמוה דאיך פסק כאן דלובש ד' כלים של כהן הדיוט. ורחיתי לרבינו בפירוש המשנה שכתב וכלי לבן הם אותם שהיה לובש כ"ג ביום הכפורים לעבודת היום כמו שהתבאר בפסוק ואמנם הם ד' כלים שהיה לובש כהן הדיוט לעבודה ולשון התוספתא מצותה בד' כלי לבן של כהן הדיוט ע"כ. ולא יכולתי להלום דבריו שרצה להשוות בגדי כהן הדיוט לבגדי לבן של כ"ג והדבר צריך אצלי תלמוד:

עין משפט נר מצוה

טו א מיי' פ"ו מהלכות ברכות הלכה יט סמג עשין ו טוש"ע א"ח סימן קנח סעיף ט [וברב אלפס ברכות ספ"ח דף מו: ובהרא"ש פרק כל הבשר סימן יח]:

טז ב מיי' שם הל' טו סמג שם טוש"ע א"ח סימן קסב סעיף א:

יז ג מיי' וסמג שם טור ש"ע א"ח סימן קפא סעיף ה:

יח ד מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סימן קסב סעיף א:

יט ה מיי' שם הלכה כ סמג שם טוש"ע א"ח סי' קנח סעיף יב:

כ ו מיי' פ"ב מהלכות דעות הלכה ג:

גמרא

בדחטי או בדשערי ברכיבא או באקושא תיקו א"ר יצחק בר (רב) יוסף א"ר יוחנן כל אחד ואחד בעצמו שיער והאיכא בן עזאי [א]דלא נסיב איבעית אימא נסיב ופירש הוה [ב]ואיבעית אימא מרביה שמיע ליה ואיבעית אימא [א]סוד ה' ליראיו דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי וזמנין אמר לה משמיה דרבי אסי כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאילו בא על אשה זונה שנאמר [ב]כי בעד אשה זונה עד ככר לחם אמר רבא האי בעד אשה זונה עד ככר לחם בעד ככר לחם עד אשה זונה מיבעי ליה אלא אמר רבא כל הבא על אשה זונה לסוף מבקש ככר לחם א"ר זריקא אמר ר"א [א]כל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם אמר רב חייא בר אשי אמר רב [ב]מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה [ג]מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה תניא נמי הכי הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה [ד]שמא יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים[א] אמר רבי אבהו [ה]כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא שנאמר [ג]ויאמר ה' ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא וגו' ומאי[ב] [ב]ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש שנא' ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבא האי נפש יקרה נפש גבוהה מיבעי ליה ועוד היא תצוד מיבעי ליה אלא אמר רבא כל הבא על אשת איש אפילו למד תורה דכתיב בה [ד]יקרה היא מפנינים [ה]מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים היא תצודנו לדינה של גיהנם א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודת כוכבים כתי' הכא [ה]תועבת ה' כל גבה לב וכתיב התם [ו]ולא תביא תועבה אל ביתך ורבי יוחנן דידיה אמר [ו]כאילו כפר בעיקר שנאמר [ז]ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך וגו' ר' חמא בר חנינא אמר כאילו בא על כל העריות כתי' הכא תועבת ה' כל גבה לב וכתי' התם [ח]כי את כל התועבות האל וגו' עולא אמר כאילו בנה במה שנאמר [ג] [ט]חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא אל תיקרי במה אלא במה מאי [ד] [ה]יד ליד לא ינקה אמר רב (א) כל הבא על אשת איש אפי' הקנהו להקב"ה שמים וארץ כאברהם אבינו דכתיב ביה [י]הרימותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ לא ינקה מדינה של גיהנם קשיא להו לדבי רבי שילא האי יד ליד לא ינקה ידי (ב) מיבעי ליה אלא אמרי דבי רבי שילא אפילו קיבל תורה כמשה רבינו דכתיב ביה [כ]מימינו אש דת למו לא ינקה מדינה של גיהנם קשיא ליה לר' יוחנן האי יד ליד יד מיד מיבעיא ליה אלא א"ר יוחנן

אפילו

רש"י

בדחטי או בדשערי. של חטין חלק ונשמט יותר משל שעורים: רביכא. נשמט יותר מאקושא: רביכא. שנילושה העיסה רכה: כל אחד ואחד. מן התנאים הללו: בעצמו שיער. כמה שהיה שוהה בביאתו: והאיכא בן עזאי דלא נסיב. כדאמר ביבמות (דף סג:) אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים בפרק הבא על יבמתו: כי בעד אשה זונה וגו'. השתא דריש ליה מסיפיה לרישיה בשביל ככר לחם אדם מתחייב בעונש של אשה זונה: במילתיה דרבא גרסי' בעד ככר לחם עד אשה זונה מבעי ליה. דמשמע בשביל ככר לחם רב העונש עד כדי עונש אשה זונה וה"ה נמי אי הוה כתיב עד אשה זונה בעד ככר לחם לא הוה קשיא לרבא מידי דודאי מסיפיה לרישיה מדריש[ג] קרא אלא עד ובעד קא קשיא ליה דגבי ככר לחם הוה ליה למיכתב בעד וגבי אשה זונה הוה ליה למיכתב עד: המזלזל. שאוכל תמיד בלא נטילת ידים: נעקר. דעובר על דברי חכמים חייב מיתה דכתיב ופורץ גדר ישכנו נחש[ה] (קהלת י): מים ראשונים. שלפני המזון: שיגביה ידיו. ראשי אצבעותיו שיהו המים משפעין לצד זרועותיו ולקמן מפרש טעמא: שמא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים. כדתנן במסכת ידים (פ"ב מ"ג) שצריך ליתן המים על ידיו שני פעמים הראשונים מטהרין את הידים והשניים מטהרין את המים הטופחים על ידיו שנטמאו בתחילה מחמת ידים ותנן התם הידים מטמאות ומטהרות עד הפרק כלומר מן הפרק ולמטה גזרו עליהן להיות שניות[ו] ופוסלות את התרומה ומטהרות בנטילה עד הפרק שעד הפרק צריך נטילה נטל את הראשונים[י] ואת השניים (ג) עד הפרק וחזרו ליד טהורים שהרי טיהרו השניים את הראשונים נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד הפרק וחזרו ליד טמאה כלומר יצאו הראשונים חוץ לפרק ועל השניים לא הקפיד ליטול עד מקום שיצאו הראשונים אלא עד הפרק כמשפטם וחזרו הראשונים ליד טמאה שהרי נטמאו תחלה מחמת הידים והשניים[ד] לא טיהרו את היוצאים הילכך צריך שיגביה ראשי אצבעותיו למעלה שמא יצאו מים הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידים: אחרונים. של אחר הסעודה שחייבו[ה] חכמים מפני שמלח סדומית יש שמסמא את העינים[ח]: צריך להשפיל ידיו למטה. כדי שתרד הזוהמא של תבשיל שבידיו שהרי להעביר הזוהמא הן: כל האוכל בלי ניגוב ידים. דבר מאוס הוא ותשוב כטומאה שנאמר ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא[ו] אלמא דבר מיאוס קרי טומאה: מאי ואשת איש וגו'. סיפיה דקרא דלעיל הוא כי בעד אשה זונה עד ככר לחם: לסוף נכשל באשת איש. והכי קאמר בעד אשה זונה עד ככר לחם ואשת איש זונה נפש היקרה הגבוהה היא תצודנה רודף אחריה ולד אותה ומגיעה: היא תצוד מבעי לה. כיון דמסיפיה לרישיה קדרשת ליה הכי איבעי ליה למכתב ואשת איש נפש יקרה היא תצוד אותה אבל השתא משמע שאשת איש צדה את הנפש היקרה: מכהן גדול. דאפילו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן עם הארץ לפתוח ראשון ולברך ראשון ומהאי קרא ילפינן ליה בהוריות (דף יג.): ורם לבבך[ז]. מעלה אני עליך כאילו שכחתו: כי את כל התועבות. גבי עריות כתיב: במה. עבודת כוכבים: אשר נשמה באפו. שמחזיק עצמו כבעל נפש דהיינו גאוה שחשובה נפשו בעיניו: מאי יד ליד לא ינקה. סיפיה דקרא דאיירי ביה לעיל הוא תועבת ה' כל גבה לב יד ליד לא ינקה: ה"ג כל שיש בו גסות הרוח אפילו הקנהו כו'. ול"ג כל הבא על אשת איש דלא משתעי קרא אלא בגסי הרוח: הקנהו להקב"ה כו'. השליטו בשבחו על הכל כאברהם שקראהו קונה שמים וארץ והיינו יד ליד אפילו דומה לאברהם שאמר הרימותי ידי: קשיא להו לדבי רבי שילא. אהך דרשה דרב: הכי גרסינן האי יד ליד[ח] ידי לא ינקה מיבעי ליה: אפילו הוא כמשה. שקבל מיד הקדוש ברוך הוא לידו תורה: יד מיד מיבעי ליה. דהא קרא במקבל מוקמינן ליה ולא בנותן והוה ליה למיכתב יד מיד לא ינקה יד שקבלה מיד אף הוא לא ינקה:

אפילו

תוספות

נעקר מן העולם. תימה לר"י לפי' רש"י דפי' דעובר על דברי חכמים חייב מיתה (ד) מאי אריא נטילת ידים אפי' כל דברי חכמים נמי ועוד קשיא דאמר הכא דעונשו מיתה ובפ' במה אשה יוצאה (שבת דף סב:) אמרינן דעונשו עניות כדאמר שלשה דברים מביאין את האדם לידי עניות המזלזל בנטילת ידים ובפ' עושין פסין (עירובין דף כא:) מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים וכו' עד מה אעשה שחבירי חייבו עליה מיתה ונראה דזלזול שמזלזל בה תמיד עונשו עקירה ע"י עניות דקשה ממיתה ע"י נחש ונעקר מן העולם דאמר [בסוכה] (דף מה:) וסנהדרין (דף סג.) כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם ובפרק קונם יין (נדרים דף סב.) כל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם לאו בחדא מחיתא ניניהו דעניות אלא מיתה חטופה או משונה. מ"ר:

היא תצודנו לדינה של גיהנם. ואמר נמי בפ"ק דחגיגה (דף ט:) כל הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם וק"ק מפ' הזהב (ב"מ דף נט.) דאמר הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב וי"ל דהתם מיירי כשעשה תשובה והכי משמע בפ' (ה) ג' דיבמות[ט] (דף כב:) היכא דלא הוליד ממזר דבר תשובה הוא ותשובה עם יסורין דוקא דאמר בפרק חלק (סנהדרין דף קז.) אמר דוד כל הכי נטרוד הוא גברא א"ל קבל עליך יסורים ותנן נמי ביסורין (ו) דכל המומתים מתודין והאי דאמר נטרד מן העולם פי'[י] מן העולם עם אותו עון דכך הוא חמור אשת איש האוסרה על בעלה כמו[כ] על אחותו פנויה והוליד ממנה ממזר ריב"א. א"נ היכא דלא באו עליו יסורים נטרד מן העולם:

כל

תוספות שאנץ

והא איכא ב"ע דלא נסיב. כדאמר ביבמות מה אעשה ונפשי חשקה בתורה אפשר לעולם להתקיים על ידי אחרים: כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאלו בא על אשה זונה שנאמר כי בעד אשה זונה עד ככר לחם. פי' דריש ליה מסיפיה לרישיה בשביל ככר לחם מתחייב בעונש של אשה זונה ולהכי מדמי ליה לאשה זונה משום דכשאוכל בלא נטילה הוי אכילה הפקר וזונה זו מפקרת היא: ה"ג במלתיה דרבה בעד ככר לחם עד אשה זונה מיבעיא ליה. דמשמע בשביל ככר לחם רב העונש עד כדי אשה זונה. וה"ה נמי אי הוה כתיב עד אשה זונה בעד ככר לחם לא הוה קשה ליה לרבה דודאי מסיפה לרישיה מידרש קרא אלא עד ובעד קא קשיא ליה דגבי ככר לחם הוה ליה למכתב בעד ל"ה: המזלזל בנטילת ידים. שאוכל תמיד בלא נטילת ידים נעקר דהעובר על דברי חכמים חייב מיתה שנאמר ופורץ גדר ישכנו נחש. מים ראשונים. שלפני אכילה: צריך שיגביה ידיו. ראשי אצבעותיו שיהו המים משופעין לצד זרועותיו: שמא יצא מים חוץ לפרק וכו'. כדתנן במס' ידים שצריך לשפוך מים על ידיו ב' פעמים הראשונים מטהרין את הידים מן הטומאה והשניים מטהרין את המים הטופחין על ידיו שנטמאו תחלה מפני הידים ותנן התם הידים מטמאות עד הפרק כלומר מן הפרק ולמטה גזרו עליהם להיות שניות ופוסלות את התרומה ומטהרות בנטילה עד הפרק שעד הפרק צריך נטילה נטל את הראשונים ואת השניים וחזרו ליד טהורות שהרי טהרו שניים את הראשונים נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד לפרק וחזרו ליד טמאות כלומר על השניים לא הקפיד ליטול עד מקום שיצאו אלא עד הפרק כמשפטו. וא"כ המים שניים לא טיהרו את הראשונים שיצאו חוץ לפרק הילכך צריך שיגביה ראשי אצבעותיו למעלה שלא יצאו המים הראשונים ויטמאו את הידים כן פירש הקונטרס: אחרונים. של אחר הסעודה שתקנו חכמים מפני מלח סדומית שמסמאה את העינים: צריך שישפיל ידיו למטה. כדי שתרד הזוהמא של תבשיל שבידו שהרי להעביר את הזוהמא הן באין:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [עי' תוספות יבמות סג: ד"ה שיתקיים ותוספות כתובות סג. ד"ה ברתיה], ב) [הוריות יג.], ג) [ברכות יד. ע"ש], ד) [ברכות סא. עירובין יח: ע"ש], ה) ברכות ד: וירושלמי שם ה"ד, ו) ברכות נב., ז) עי' בטוא"ח סי' קסב בב"י, ח) חולין קה ע"ב.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב (כל הבא על אשת איש) תא"מ ונ"ב גי' רש"י כל שיש בו גסות הרוח [ל]: (ב) שם ידי לא ינקה מיבעי ליה: (ג) רש"י ד"ה שמא יצאו וכו' נטל את הראשונים ואת השניים חוץ לפרק [מ] וחזרו ליד טהורים. נ"ב ולפנינו במשנה היא טמאים לפי שמים שחוץ לפרק אין מטהרין השניים את הראשונים ועי' פי' הר"ש במשנה ז: (ד) תוס' ד"ה נעקר וכו' חייב מיתה דכתיב ופורץ גדר ישכנו נחש מאי אריא וכו' הכא דעונשו מיתה ובפרק עושין פסין נמי קאמר מעשה בר' עקיבא וכו' עליה מיתה ובפרק במה אשה וכו' בנטילת ידים ונראה כצ"ל: (ה) ד"ה היא וכו' משמע בפ"ב דיבמות. נ"ב ע"ש בדף כ"א ע"א ובדף כ"ב ע"ב: (ו) בא"ד ותנן נמי ביסורין עם תשובה דכל המומתין:

גליון הש"ס

גמ' ואיבעית אימא מרבי' שמיע ליה. לקמן דף י ע"א:

ליקוטי רש"י

בעצמו שיער. כל אחד ואחד מן החכמים הללו בעצמו שיער כמה שהוא שוהה בהערתו [לעיל ד.]. את לחמכם טמא. לשון מאוס [יחזקאל ד, יג]. מפנינים. מרגליות [משלי ח, יא]. נפש יקרה תצוד. נפש שהיתה יקרה קודם לכן באה ולדה לגיהנם [שם ו, כו]. יד ליד. כלומר מיד הקב"ה לידו תבוא לו שכר פעולתו ולא ינקה מן הרעה אשר עשה [משלי יא, כא]. מיד ליד בא לו גמול גובה לבו [שם טז, ה]. אפילו קיבל תורה כמשה רבינו. שקבל תורה מימינו של הקדוש ברוך הוא לא ינקה רע וקרא באשה משתעי [ברכות סא.]. אש דת. שהיתה כתובה מאז לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה נתן להם בלוחות כתב יד ימינו. ד"א אש דת כתרגומו שנתנה להם מתוך האש [דברים לג, ב].

תורה אור השלם

א) סוֹד יְיָ לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם: [תהלים כה, יד]

ב) כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם וְאֵשֶׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָצוּד: [משלי ו, כו]

ג) וַיֹּאמֶר יְיָ כָּכָה יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לַחְמָם טָמֵא בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר אַדִּיחֵם שָׁם: [יחזקאל ד, יג]

ד) יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשְׁווּ בָהּ: [משלי ג, טו]

ה) תּוֹעֲבַת יְיָ כָּל גְּבַהּ לֵב יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה: [משלי טז, ה]

ו) וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי חֵרֶם הוּא: [דברים ז, כו]

ז) וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: [דברים ח, יד]

ח) כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ: [ויקרא יח, כז]

ט) חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא: [ישעיה ב, כב]

י) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל מֶלֶךְ סְדֹם הֲרִמֹתִי יָדִי אֶל יְיָ אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: [בראשית יד, כב]

כ) וַיֹּאמַר יְיָ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ: [דברים לג, ב]

הגהות וציונים

א] בכת"י נוסף מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה. ולפי גירסא זו תניא כוותיה דכולי רב ולא רק דרישא, וברש"י הקדים הדיבור "שמא יצאו" לדיבור "אחרונים" ויתכן דמשום שגורס כגירסא זו, ועי' מנחת סוטה מש"כ ברש"י ד"ה שיגביה: ב] בכת"י מאי, וכ"ה ברש"י ובע"י: ג] בתוס' איוורא וברש"י שבע"י נמי מידרש: ד] בתוס' שאנץ וא"כ המים השניים לא טיהרו את הראשונים שיצאו חוץ לפרק הילכך: ה] בתוס' שאנץ שתקנו חכמים מפני מלח סדומית שמסמא: ו] ברש"י שבע"י נוסף טמא בגוים מפני שצוה ליחזקאל לעשותו במיאוס לאפותו בצפיעי הבקר ובגללי האדם כדכתיב (יחזקאל ד, יב) בגללי צאת האדם תעוגנה לעיניהם וכתיב בתריה ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים אלמא, וכ"ה בשטמ"ק בשם רש"י עיי"ש: ז] ברש"י שבע"י נוסף ושכחת: ח] צ"ל ה"ג האי יד ליד לא ינקה יד מיבעי ליה (מנחת סוטה) וכ"ה בדפו"ר בגמ' "ידי" וברש"י "יד", ועי' מהרש"א להיפך דבגמ' הגי' יד ורש"י גורס ידי: ט] נדצ"ל בפ' ב' דיבמות דאפילו היכא דהוליד ממזר בר (מנחת סוטה עיי"ש): י] יש להוסיף כשנפטר (מנחת סוטה): כ] יש להוסיף בא (בארות המים): ל] וכ"ה בכת"י ועיין מהרש"א בח"א: מ] וכן הגיהו מהרש"ל ומנחת סוטה, וכ"ה בפי' הר"ש ידים פ"ב מ"ג. ובתוס' שאנץ ליתא תיבות "עד הפרק". ועיין מהרש"א:

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 8

ויעש את החצר. הנה בכל מלאכת המשכן נאמר חצר לבסוף, אע״ג דסידר משכן ואח״כ כליו, מ״מ החצר לבסוף, לרמז מה דאחז״ל [שבת ל״א ע״ב] וי מאן דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד, פי׳ שאין לו ירא״ה שהוא עיקר דירה ולומד תורה שהוא שער ליראה פנימית, ע״כ העמידו משכן שהוא הדירה תחלה רומז ליראת ה׳ ואח״כ החצר בית שער ליראה שהוא התורה, ועוד הארכתי בזה.

פרשת פקודי

אלה פקודי המשכן משכן העדות. איתא ברבינו בחיי המשכן עם ה׳ אותיות של המשכן בגמטריא ת״כ כמנין השנים שעמד בית שני, משכן בגמטריא ת״י כמנין השנים שעמד בית ראשון, העדת חסר וי״ו בגמטריא תע״ט כמספר שנים שעמד המשכן עד בנין הבית, והוא דבר נפלא. אלא שצ״ל מ״ט חסר ה׳ ממספר בית שני עד שצריך לצרף ה׳ אותיות למספר ת״כ. וצ״ל לרמז לחמשה דברים שחסרו בבית שני כמבואר במס׳ יומא נ״ב ע״ב, ומרומז תיבת ואכבדה [חגי א׳ ח׳] שהכתיב הוא ואכבד חסר ה׳ והקרי ואכבדה עיי״ש.

אלה פקודי המשכן וגו׳. יש לפרש דידוע דכל מה שעשה משה לא שלטה בו אומה ולשון לעולם, כאשר לא נעשה המשכן ע״י משה לבדו כ״א ע״י אנשים שהופקדו עליו, ע״כ עתיד הוא ליחרב, וזהו אלה פקודי המשכן זה הוא חסרונו של המשכן, עד שע״י אותו החסרון נתמשכן בעונותיהם ב׳ פעמים (כדאיתא ברש״י) והוא אשר פקדו משה ע״י איתמר בן אהרן הכהן ולא עשאו בעצמו.

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פקד על פי משה. לפי האמור במדרש [עי׳ לקמן ד״ה והנה טרם] דרמז כאן שני משכנים, א׳, בית המדרש שבנו אותו סמוך למשכן ממותר הנדבה. ב׳, משכן אוהל מועד ממש, ע״כ אמר בכאן אלה פקודי המשכן, בית המדרש, והוא פקד על פי משה שתלמידיו ישבו שמה ועוסקים בתורה על פיו, ופקודי משכן העדות הוא עבודת הלויים ביד איתמר, והיינו כי תלמוד תורה ובפרט דרבים חשוב טפי מעבודה כדאיתא במגילה ג׳ ע״א וע״ב. ועוד יש לומר כיון שאין הברכה שורה בדבר המנוי [תענית ח׳ ע״ב], ועל כן אמרו [שם] הנכנס למוד גרנו צריך לומר תחלה קודם שימוד יה״ר שתשלח ברכה בכרי הזה, ע״כ ה״נ טרם שפקד ומנה משה מספר הנדבה, טרם זה פקדו מרע״ה בפיו בתפלה וברכה יה״ר שתשלח ברכה, ופקד לשון מחשבה, כמו וה׳ פקד את שרה [בראשית כ״א א׳], והיינו אשר פוקד כבר, טרם פקודת המנין כבר נפקד בברכה ע״פ משה. ושוב מצאתי קרוב לזה בזוהר פ׳ זו.

אלה פקודי המשכן. הנה למעלה הפסיק בין מלאכת המשכן למלאכת בגדי כהונה ע״י פרשת ואתה תצוה, ועכשיו הפסיק בין שניהם בחשבון של פקודי העדה דהיינו פרשת ואלה פקודי. וג״ל דקודם העגל כל ישראל הי׳ קדושים וראויים להקרבת הקרבנות רק שבחר ה׳ באהרן ובניו להיותם כהניו ולהלבישם בגדי קודש, ולא הי׳ הבדל ביניהם רק השמן שנמשחו בו ובגדי הקודש אשר לאהרן ובניו, דהיינו עליהם הי׳ שופע יתר שפע אלוקי מלמעלה מהשפעת שאר ישראל, לכן הפסיק למעלה בפ׳ ואתה תצוה, אבל לאחר העגל הי׳ ההבדל ביניהם החשבון, דהיינו כדאי׳ במס׳ ב״ב (ע״ח ע״ב) על פסוק שאמר בלעם על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, שהצדיקים מחשבין הפסד מצוה ושכרה, ורשעים אמרו אבד חשבון של עולם, לכן הפסיק עכשיו בין מלאכת המשכן לבגדי כהונה בפרשת אלה פקודי, דהיינו החשבון, שישראל טעו ולא חשבו וחטאו ע״י העגל והוצרכו מלאכת המשכן לכפר עליהם, והכהנים עשו החשבון של מצוה ולא טעו בעגל, נמצא שע״י החשבון הם נעשו מובדלים לקדושה. ואפשר לומר דלכך כסף פקודי העבודה נקרא בלשון שקל, שמורה שהמשקל שאדם מחויב לעשות משקל עם לשונו שידבר דברי תורה ומצות כמו דכ׳ (משלי י״ח כ״א) מות וחיים ביד לשון, ולכך נברא הלשון בין שתי חומות [כערכין ט״ו ע״ב]. ולכך נאמר באברהם ויטע אשל (בראשית כ״א ל״ג) דידוע (שבאלף בית אי״ק בכ״ר, הא׳ הוה אחד, יו״ד עשרה, ק׳ מאה, נתחלף לפעמים הא׳ בקו״ף) וכן מפרישין עשרה ממאה תרומת מעשר אחד מעשרה, וזהו החלק של גבוה, נמצא דאשל הוא אותיות שקל (שהאלף של אשל מתחלף לקו״ף) שלמד אא״ה לאנשי דורו לשקול בפלס מאזנים דבריהם. וע״ז רמז דוד המע״ה שפתח תהלה לדוד ארוממך [תהלים קמ״ה א׳] **אברכה שמך לעולם**, וסיים ויברך כל בשר **שם**

שאלו שלום ירושלים **ספר עבודה** ישליו [illegible]

והוא

ספר שמיני

הלכותיו תשע. וזהו סידורן:

הלכות בית הבחירה. הלכות כלי המקדש והעובדים בו. הלכות ביאת המקדש. הלכות איסורי מזבח. הלכות מעשה הקרבנות. הלכות תמידין ומוספין. הלכות פסולי המוקדשין. הלכות עבודת יום הכפורים. הלכות מעילה:

הלכות בית הבחירה

יש בכללן שש מצות. שלש מצות עשה. ושלש מצות לא תעשה. וזה הוא פרטן:

א) לבנות בית המקדש: ב) שלא לבנות המזבח גזית: ג) שלא לעלות עליו במעלות: ד) ליראה מן המקדש: ה) לשמרו סביב: ו) שלא להשבית שמירתו:

וביאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

כסף משנה

פ"א א מצות עשה לעשות בית לה' וכו' שנאמר ועשו לי מקדש. ז"ל רבינו בספר המצות שלו מצוה עשרים הוא שצונו לבנות בית הבחירה לעבודה בו יהיה ההקרבה והבערת האש תמיד ואליו תהיה ההליכה והעליה לרגל והקבוץ בכל שנה והוא אמרו יתעלה ועשו לי מקדש. ולשון ספרי ג' מצוות נצטוו ישראל בעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק הנה התבאר שבנין בית המקדש מצוה בפני עצמה והא דספרי איתא נמי בפרק כ"ג (סנהדרין דף כ':) וסמ"ג כתב וז"ל תניא ג' מצות נצטוו ישראל וכו' ואחר שיניח להם המקום מכל אויביה' מסביב לבנות בית הבחירה שנאמר ועברתם את הירדן וישבתם בארץ ואח"כ והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו לשכן שמו שם שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם עולותיכם וזבחיכם וכו' זמן מצוה זו של בנין בית הבחירה לא הגיעה עד ימי דוד וכן הוא אומר בדוד ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים יושב בתוך היריעה עכ"ל. ונראה שלא רצה לומר שהמצוה היא ועשו לי מקדש כמ"ש רבינו משום דההוא קרא במשכן שבמדבר מיירי ורבינו לא נראה לו שהמצוה היא והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם וגו' וכסמ"ג משום דהתם לא פקיד לבנות בית הבחירה אלא סיפור בעלמא הוא דקאמר שיביאו קרבנות למקום שיבחר ה' אבל לא מצינו במקרא ציווי שיבנו בית הבחירה ואע"פ שבפרק כ"ג הביאו מקרא דוהיה המקום אשר יבחר ה' לא לענין שיהא ציווי בנין בית הבחירה ממקרא זה אלא לומר שהכרתת זרעו של עמלק קודמת לבנין בית הבחירה מדכתיב והיה בהניח לכם מכל אויביכם וכו' והיה המקום אשר יבחר ה' ולפיכך לא רצה להביא ראיה מפסוק זה והביא ראיה מועשו לי מקדש ואע"ג דההיא פרשה במשכן שבמדבר מיירי משמע דהאי קרא כלל הוא לכל מקום בין למשכן שבמדבר בין לשילה ונוב וגבעון בין לבית עולמים ודיקא נמי דקאמר ועשו לי מקדש ולא קאמר ועשו לי משכן. וכן הוא בגמרא סנהדרין ט"ז שבועות י"ד וכן תעשו לדורות וכו':

ב כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל י"ד שנה וכו' עד כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהם בית לה' ולהקריב בהם קרבן וכו'. הכל מבואר בסוף זבחים במשנה (קי"ב:) ובגמרא (ד' קט"ז):

ד ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא וכו'. בפרק ב' דמדות (משנה ה) וארבע לשכות היו בארבעה מקצועותיה של מ' מ' אמה ולא היו מקורות וכך הם עתידים להיות שנאמר ויוציאני אל החצר החיצונה וכו' ובפרק שלישי גבי מזבח קאמר רבי יוסי כשעלו בני הגולה הוסיפו עליו וכו' שנאמר והאריאל י"ב ארך וכו' ובפרק ד' (משנה ה') ושני פשפשין היו לשער הגדול וכו' שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל ויאמר אלי ה' השער הזה יהיה סגור:

ה ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית וכו' עד הוא הנקרא עזרה. בפ"ב דמדות ופ"ד ופ"ה. ומ"ש והכל נקרא מקדש. פשוט הוא:

ו ועושים במקדש כלים וכו' עד משוך לדרום בפרק ג' דמדות (משנה ו'):

ומזבח

א מצות [א]עשה לעשות בית ליי' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות. וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר ועשו לי מקדש. וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו. והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם עד עתה וגו': **ב** כיון שנכנסו לארץ העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו. ומשם באו לשילה ובנו שם בית של אבנים ופרשו יריעות המשכן עליו ולא היתה שם תקרה. ושס"ט שנה עמד משכן שילה וכשמת עלי חרב ובאו לנוב ובנו שם מקדש. וכשמת שמואל חרב ובאו לגבעון ובנו שם מקדש ומגבעון באו לבית העולמים. וימי נוב וגבעון שבע וחמשים שנה: **ג** כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית ליי' ולהקריב בהן קרבן. ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה נאמר ויאמר דויד זה הוא בית יי' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל ואומר זאת מנוחתי עדי עד: **ד** בנין שבנה שלמה כבר מפורש במלכים. וכן בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל: **ה** ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית. עושין בו קדש וקדש הקדשים ויהיה לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא אולם. ושלשתן נקראין היכל. ועושין מחיצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו כעין קלעי החצר שהיו במדבר. וכל המוקף במחיצה זו שהוא כעין חצר אהל מועד הוא הנקרא עזרה והכל נקרא מקדש: **ו** ועושין במקדש כלים. מזבח לעולה ולשאר הקרבנות. וכבש שעולים בו למזבח. ומקומו לפני האולם משוך לדרום.

א [illegible] 04/07/2018 קס"ג:

וכיור

משנה למלך

פ"א א מצות עשה לעשות בית לה' וכו'. הרמב"ן במ"ע סי' ל"ג כתב דעשיית האדון והכפורת לשום שם העדות תמנה מצוה בפני עצמה וכ"כ בסוף הספר כשבא להשלים מנין רמ"ח מצות עשה יע"ש: כשבונין

[פתיחת התוי"ט] לשון הרמב"ם: הביא אחר תמיד מדות ואין בו ענין אחר אלא ספור שהוא זוכר מדת המקדש וצורתו ובנינו וכל ענינו. והתועלת שיש בענין ההוא כי כשיבנה ב"ב יש לשמור ולעשות התבניות ההוא והתכניות והצורות והערך מפני שהוא ברוח הקדש. כמו שאמר (ד"ה א' כ"ח) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. עכ"ל. ואע"פ שהבנין של עתיד יש בו שנויים ולא ישוו עם בנין בית שני. וכמו שיראה המעיין במשנה ובספר יחזקאל. והרמב"ם עצמו כתב בתחלת הלכות בית הבחירה. וז"ל בנין שלמה כבר מפורש במלכים. וכן בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל. אינו מפורש ומבואר. ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא. בנוהו כבנין שלמה. ומעין דברים המפורשים ביחזקאל. ע"כ. הרי שאין בבנין בית שני. אלא מעין דברים המפורשים ביחזקאל. אבל לא ככל הכתוב בספר שם. ואני בהקדמתי לספר צורת הבית נתתי טוב טעם בזה ע"פ המדרש שנמצא בפירש"י דיחזקאל סי' מ"ג. ראויה היתה ביאה שניה של עזרא [להיות] כביאה הראשונה של יהושע כו'. ובנין זה מאז היה ראוי להם כשעלו מן הגולה וגאולת עולם. אלא שגרם החטא לא היתה תשובתם הוגנת וכו'. ע"כ. לכך אני אומר שלפי שלא היתה תשובתם הוגנת לא יוכלו למלאותו בכל חלקי הבנין כמות שהוא. לפי שאותו בנין מיועד לגאולת עולם שתהא הכבוד חזנה לעולם. כענין שנאמר שם ושכנתי בתוכם לעולם. ומ"מ הואיל והיה ראוי להם. ראו כי טוב לבנות מעין אותו הבנין במקצת מן הדברים. עכ"ד שם. ועכ"ז יפה כתב הרמב"ם שספור ענין בית שני. יש בו תועלת לעתיד מצד דברים רבים הדומים. וג"ז שהביא לראיה ממה שנאמר הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. אע"פ שדוד הוא שאמר כן לשלמה בנו על בנין הראשון מ"מ יש ראיה ממנו. וכמו שבמ"ב פ' בתרא דסוכה [תנא] ומתקנין שם תיקון גדול העתקתי ששאלו בגמ' והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. ותירצו קרא אשכחו ודרוש וכו'. וכן עוד בגמ' פ"ו דזבחים (דף ס"ב) בבנין המזבח כמו שאכתוב לקמן רפ"ג. דשמעינן שהיה לבני בית שני לבנות כדמות הראשון אלא קרא אשכחו ודרוש. וממילא נמי דלעתיד יש לנו לבנותו כמו שהוא בכתב מיד ה' אשר השכיל דוד והיכא דכבר אשכחו קרא ודרוש שפיר ונבנהו כדדרשו. והיכא דאנן ניקום ונשכח קרא ונדרוש. נבנהו כמו כן. והרי רש"י בפ"ו דזבחים דף ס"ב בההיא דמזבח מפרש קרא אשכח ודרוש ושלמה לא הבין לדרשו והם דרשוהו. ע"כ. [ולשונו זה תמצא עוד לקמן פ"ג מ"א בד"ה וכשעלו כו'] וכן אנחנו כשנזכה לבנות בנין העתיד יגלה הקב"ה עינינו ומלאה הארץ דעה את ה' ולהבין הסתום בדברי יחזקאל ונבנהו אבל מ"מ צריך לספור בנין השני שכן רוב ועקרי הבנין מיוסדים בתבנית ה' אשר השכיל לדוד ולא ימוט. אלא מה שיזכנו האל יתברך לדרוש עוד מן המקראות מצורף לזה שע"י הסיפור הזה של בית שני אנו יכולים לדרוש ולהבין בבנינא דיחזקאל. ואילו לא היה זה הספור נכתב בספר. לא מצאנו ידינו ורגלינו באותו הבנין העתיד שיבנה במהרה בימינו:

ר' עובריה מברטנורא

פ"א א בשלשה מקומות הכהנים שומרים. לא מפני פחד לסטים וגנבים, אלא שכבוד וגדולה הוא לבית שלא יהא בלא שומרים, ושמירה זו מצותה כל הלילה. והני שלשה מקומות שהכהנים שומרים, כנגד מה שכתוב בתורה (במדבר ג) והחונים לפני המשכן קדמה וגו' שומרים משמרת למשמרת, רמז לשלשה משמרות בשלשה מקומות. וכשם שבמשכן היו אהרן ושני בניו שומרים בשלשה מקומות, אף בבית עולמים כן: בית אבטינס ובית הניצוץ. שתי עליות היו בנויות בצד שערי העזרה. ובית המוקד לא היתה עלייה אלא כיפה

מסכת מדות

פרק א א בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ א, בְּבֵית אַבְטִינָס ב,

אוצר החכמה

תוספות יום טוב

פ"א א בשלשה מקומות כו'. רישא שנויה עוד בריש מסכת תמיד וע"ש: שומרים. פי' הר"ב כל הלילה וכ"כ הר"ר שמעיה. וכן ל' הרמב"ם בפרק בתרא מהלכות בית הבחירה. ואין נראין דברי המפרש למסכת תמיד שכתב שיהו שומרים יום ולילה: בבית אבטינס. עיין מ"ש בסוף מכילתין על לשכת העץ. שם תמצא מקום לשכה זו לשכת בית אבטינס:

פירוש המשניות להרמב"ם

פ"א א מספר המשמרות ששומרות על המקדש כ"ד משמרות סמך לזה מ"ש בדברי הימים (א כו) למזרח הלוים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאסופים שנים שנים לפרבר למערב ארבעה למסלה שנים לפרבר הרי אלו עשרים וארבע משמרות אע"פ שקרא אותם כולם בפסוק זה לוים יש מהם ג' כהנים כמו שהקדמנו הרי קורא הכהנים לוים ובעה"י המקבל משמרות ומעמדות. והרבה עמו פדות.

מלאכת שלמה

נתחיל מסכת מדות.

פ"א א הכהנים שומרים. כך ל"ל. וכתבו תוספות ז"ל בפ"ק דב"מ דף י"א דהא דאמרינן בשלהי החליל דמגיפי דלתות שבמקדש היו נוטלין שכרן מלחם הפנים אינו מותר אלא לכהנים היינו לשלשה מקומות דתנן הכא שהיו שומרים הכהנים:

יכין — תפארת ישראל — בועז

פ"א א מדאורייתא. ולא מפחד גנבים. רק מפני הכבוד שומרים שם יום ולילה. [עי' מ"ש בס"ד ריש תמיד](א): ב עלייה היתה ע"ג שער המים בדרום העזרה, ושם מרקחין הקטורת. וגם בית הטבילה היה בצדו ע"ג השער [כך כתב הרמב"ם ריש פ"ה

פ"א (א) ומה שנזכר כאן עניין השמירה בריש מסכת מדות שהיא רק ללמדינו תבנית כל חלקי הביהמ"ק בבניינו, ומה שייך לזה עניין השמירה, שהוא כעין עבודה שם. נ"ל דמשום דכל עיקר לימוד מסכת זו, הוא שנשמור בלבינו תבנית ואופן בניינו, למען דעת באיזה אופן יבנה לעתיד, (ואם שיהיה בו איזה שנויים, כפי אשר יורינו ה' אז). וכן כתב הרמב"ם בהקדמה למסכת זו. ויש ראיה לדבריו מהכתוב ביחזקאל (מ"ג פי"א) דכתיב וישמרו את צורתו ואת כל חוקותיו ועשו אותו. ואע"ג דבניין שלעתיד יבנה בידי שמים מאליו, (כרש"י ר"ה ד"ל ע"א, ובסוכה דמ"א א', ובתוס' בסוכה שם ובשבועות דט"ו ב'). עכ"פ לרמב"ם הנ"ל שכתב שהלימוד ממסכת זו הוא למען ידעו איך יבנוה (וכן כתב ג"כ רש"י עצמו ביחזקאל שם), ע"כ ל"ל דהך דתנחומא שהביא תוס' (שבועות דט"ו ב) דלעתיד יבנה המקדש בידי שמים, דברי אגדה היא ואין למדין ממנה (כירושלמי פ"ו דפיאה) אלא ר"ל שהקב"ה יסייעם בדרך נס שיבנוהו. והא דאמרי' בשבועות (שם) דאבני בלילה או דאבני ביו"ט, ואין בניין ביהמ"ק בלילה ולא ביו"ט י"ל דע"פ הדיבור שאני. ובל"ז לפע"ד ל"מ קושית רש"י (ר"ה ד"ל ע"א) מדאין בניין ביהמ"ק דוחה יו"ט אינה חזקה כל כך, די"ל שיבנוה נכרים כענין שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'. ואי משום לא לכם ולנו לבנות בית אלהינו (כשקלים פ"א מ"ה). היינו בבונים משלהם. חדע דהרי שלמה המע"ה, ביקש מחירם שישלח מעבדיו לסייעו בבניין הבית. ואע"ג דנכרי אסור לכנוס אפילו לחיל, והוא מי' מעלות (כפ"ק דכלים), והרי מעלות דאורייתא הן (ביומא דמ"ד ב'), ואף דהשתא חרב המקדש, הרי קדושת המקדש קדשה לע"ל (כרמב"ם פ"ו מבחירה). ליתא דהרי להראב"ד (בפ"ז מבחירה) קדושת חיל שאין נכרי נכנס לשם הוא מדרבנן, וכן כתב רכ"מ שם באין חולק. ועל כרחך הא דאמרי' ביומא הנ"ל דמעלות מדאורייתא, ר"ל יש מהן דאוריי'. א"כ כיון דרק מדרבנן הוא, לפיכך משום

ציונים

פ"א א בשלשה מקומות הכהנים שומרים. ל"ד ע"א תמיד כ"ה ע"ב [פ"א מ"א] כ"ז ע"א מיי' פ"ח מה' בית הבחירה ה"ה:

שינויי נוסחאות

פ"א א בבית המקדש. בכי"ק בית. בבית אבטינס ובבית. בד"ג ובד"י ובד"פ ובמשב"ב בבית בבית; בכי"ק בית ובית.

ליקוטים

פ"א א תי"ט ד"ה שומרים וכו' ואין נראין וכו'. קשיא לי אמאי אין נראין ואדרבה כיון דשמירה זו אינה אלא מפני הכבוד כמ"ש הר"ב ברפ"ק דתמיד בהכי הוי דרך כבוד טפי שישמרו גם ביום והרמב"ם נמי בחיבורו לא כתב אלא דשמירה זו מצותה כל הלילה ולא מיעט היום מן השמירה אלא שאינה מצוה ביום כמו בלילה (ב"ד):

מגיד משנה

פ"א א משנה בבית אבטינס. [נ"ב] באות מ"ה.

הג' וחי' הרש"ש

פ"א א תוי"ט ד"ה שומרים. ואין נראין כו' שכתב שיהיו שומרים יום ולילה. ולי קשה עליו דהרי ג' מקומות דכהנים ילפינן מקרא דאהרן ובניו שומרים כו'. וא"ב היאך אפשר שיהיו שומרים ביום הלא היו צריכים לעבוד עבודה וזולתם לא היו כהנים עי' זבחים (קא ע"ב). [וכ"כ הב"ש על דברי המפרש זה לא היה ולא נברא. וכ"כ המל"מ פ"ח מהל' בית הבחירה הל"ב דדברי המפרש תמוהים הם בעיניו. ותידוש שלא הביא את התוי"ט והב"ש שקדמוהו בזה. ומ"ש (דה"א כו, ח) למזרח הלוים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה. עי' בנ"ע שמ"ש "ליום" הוא מהופך מן "לוים" כמו כבש כשב וכדומה אך מ"ש שם הלשון שביום ובלילה היו שומרים בכ"ד מקומות הוא ל"ד. ואח"ז מצאתי בס' דרך הקדש (הנספח לשו"ת מגיד מראשית) דף י"א ע"ג שהעיר מזה הפסוק ומביא בשם הגהות הרב ר' בצלאל אשכנזי דאלו ב' רוחות

צפונה ונגבה היו שומרין בין ביום ובין בלילה (דיום ר"ל מעל"ע) אבל בשאר מקומות לא היו שומרין רק בלילה וסמך כתוב בפתרוני הר"ר שמואל החסיד ז"ל מפסוק על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה כו'. א"נ מצינו למימר איפכא דבצפונה ונגבה היו שומרים ביום דוקא דכתיב היום למעוטי לילה אבל בשאר מקומות בין ביום ובין בלילה. מהגרמ"ש ז"ל.

מלכות פרס בפני הבית שלשים וארבע שנה מלכות יון בפני הבית מאה ושמונים שנה מלכות חשמונאי בפני הבית מאה ושלש מלכות בית הורדוס מאה ושלש מכאן ואילך צא וחשוב כמה שנים[א] אחר חורבן הבית אלמא מאתן ושית הוו ואת אמרת מאה ושמונים הוו אלא עשרין ושית שנין קמו בהימנותייהו בהדי ישראל ולא אישתעבדו בהו ואמטו להכי לא קא חשיב להו כשפשטה מלכות הרשעה על ישראל[ב] אמר רב פפא אי טעי האי תנא ולא ידע פרטי כמה הוה לישייליה לספרא כמה כתיב וניטפי עלייהו עשרין שנין ומשכח ליה לחומריה וסימניך א) זה לי עשרים שנה (אנכי) בביתך אי טעי ספרא נשייליה לתנא כמה חשיב ונבצר מינייהו עשרין שנין ומשכח ליה לחומריה וסימניך ספרא בצירא תנא תוספאה[ג] [מ] תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח בעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו מהן שני אלפים תורה מאימת אי נימא ממתן תורה עד השתא ליכא כולי האי דכי מעיינת בהו תרי אלפי (א) פרטי דהאי אלפא הוא דהואי אלא ב) מואת הנפש אשר עשו בחרן וגמירי דאברהם בההיא שעתא בר חמשין ותרתי הוה כמה בצרן מדתני תנא ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין[ד] כי מעיינת ביה מהנפש אשר עשו בחרן עד מתן תורה ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין אמר רב פפא אי טעי תנא ולא ידע פרטיה כמה הוי לישייליה לספרא כמה כתיב וניטפי עלייהו ארבעין ותמני ומשכח ליה לחומריה וסימניך
ארבעים

מלכות פרס בפני הבית. זמן הבית בעודו בנוי לאחר שבנאו כורש נמשכה מלכותו שלשים וארבע שנים ובטלה ותפשוה בני יון ומלכו מאה ושמונים הרי מאתים וי"ד ובני חשמונאי נטלו מלכות מיונים ומלכו ק"ג והורדוס אחריהם ק"ג הרי ד' מאות וכ' שנה שהיה בית שני בישובו: מכאן ואילך. ממלכות הורדוס ואילך חרב הבית ובטלה מלכותן: צא וחשוב. והבא למנות סדר חכמים וחייהם או שני שטר חוב או שום מעשה המאורע ימנה לחורבן מעכשיו כך וכך שנים לחורבן הבית אלמא מאתן ושית קודם חורבן הבית פשטה דהא אמרן לעיל[ג] דרומיים וישראל נטלו יחד המלכות מיונים וקתני הכא דישראל מלכו קודם חורבן מאתן ושית: אמטו להכי לא חשיב להו. כ' ישמעאל לעיל בהדי הנך דפשטה על ישראל דהא בהנהו לא שלטה עליהן דשותפי הוו: אמר רב פפא אי טעי האי תנא. דתנייה להך מתני' דלא וחשוב אחר חורבן: ולא ידע. במנין שנים שאחר חורבן הבית כמה שנים טעה[ה] בשנה שהוא עומד בה לא ידע אי שנת כ' היא על המאות או שנת כ"א או שתים: פרטי כמה הוו. אין אדם טועה במאות אלא טועה בשנה או בשתים דהיינו פרטי דמאות ואלפים הוו כללי: נשייליה לספרא כמה. לסופר הכותב גטין ושטרות שהוא מונה למלכות יון כדאמר לקמן (דף י.) בגולה אין מונין אלא למלכות יון ואין מונין לתחלת מלכותן שהיו שש שנים מקוטעות[ו] שלא מלכו אלא בעילם ומשש שנים ואילך פשטה מלכותן ומשם[ז] והלאה מונין להן כדאמר לקמן נישייליה האי תנא לספרא כמה פרט השנים יש לו על הכלל שלו: ונטפי עלייהו. תנא עשרין שנין אם יש לו לסופר פרט ט"ו על כללו למנין יונים יש לו לתנא ל"ה פרט על כללו למנין שני חורבן: לחומריה. קשר כלומר סכום חשבונו ימצא כהוגן שהרי מנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם החורבן כדתניא לעיל דיון נטלו מלכות לסוף ל"ד לבנין הבית הוסף עליהם שש שנים שאין מונין להן הרי תחלת מניינם לסוף מ' לבניינו דהיינו ש"פ קודם חורבן נמצא כשהתחיל תנא למנות לחורבן ומנה כבר כ' שנה נשלם כלל הסופר להיות ד' מאות וכשהיה לסופר אחת פרט הי' ליה לתנא כ' ואחת כשהיה לסופר עשר שנים פרט היה לו לתנא ל' כשהגיע הסופר לת"ק ואחת יש לו לתנא קכ"א דהוי פרטי כ"א וה"ה דמצי למיתני נבצר מנייהו תמנן ואידי ואידי חד חושבנא ודרך קצרה נקט למלתיה: ואי טעי ספרא. בפרטא דידיה נשייליה לתנא כמה פרטא דיליה ונבצר מינייהו עשרין וטעמא כדפרישית ואם יהיו לו לתנא מאתים ול' יהיו לו לסופר שש מאות ועשר ואם יש לתנא מאתים ועשר יהיו לו לסופר חמש מאות ותשעים וה"ה דמצי למיתני ניטפי עלייהו תמנן אלא משום דרך קצרה נקט ועוד דבעי לאוקומי בצירותא אספרא ותוספתא אתנא משום סימנא דספרא בצירא ותנא תוספאה: וסימנך. שלא (ב) תתחלף הי מבצר והי מטפי: ספרא בצירא. מדקדק בתיבות וכותבן במסורה בחסרון אותיות: תנא תוספאה. תני תוספתא: ששת אלפים שנים. נגזר על העולם להתקיים[ח] כמנין ימי השבוע וביום השביעי שבת ובשבעת אלפים נוח לעולם: שני אלפים. ראשונים נגזר עליו להיות תוהו בלא תורה: ושני אלפים תורה. בלא ימות המשיח: ושני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו יצאו. משני אלפים אחרונים מה שיצאו ומשיח לא בא: אי נימא ממתן תורה ועד עכשיו. עד גמר ארבעת אלפים לבריאת עולם כדקאמרת ליכא ב' אלפים: דכי מעיינת בהו. בשני קמאי דתוהו קודם מתן תורה תרי אלפים ופרטי מאלף ג' תמ"ח שנים משכחת בהו: הכי גרסינן דכי מעיינת בהו בשני דקודם מתן תורה כו'. ולא גרסינן ועוד דכי מעיינת כו' ופירושא[ט] כדפרישית לא וחשוב שנות דור ודור שחי כל אחד קודם שנולד בנו דשנים שאחרי כן אתה נותן לבן ותמצא מאדם עד שנולד נח תתרנ"ו שנים ונח חי תק"ב שנים קודם שנולד שם דכתיב (בראשית ה) ויהי נח בן חמש מאות שנה וגו' כשנולד בנו הראשון היה בן ת"ק שנים (ג) ויפת הוא הגדול[י] מחם שנה ושם גדול משם שנה הרי תק"ב שנים לנח כשנולד שם כדכתיב (שם יא) [שם[כ]] בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול ואם שם לת"ק שנים דנח אתייליד כי מטו שנתים אחר המבול הוה ליה בר ק"ב דהא כתיב (שם ז) ונח בן שש מאות שנה והמבול היה חשוב תק"ב דנח ומאה דשם עד ארפכשד והוסף על כ"ו של פרט הרי תרכ"ח וארפכשד הוליד את שלח בל"ה הרי תרל"ג ומשלח עד עבר ל' הרי תשכ"ג ומעבר עד פלג ל"ד הרי תשנ"ז ומפלג עד רעו ל' הרי תשפ"ז ומרעו לשרוג ל"ב הרי תתי"ט ומשרוג לנחור ל' הרי תתמ"ט ומנחור לתרח כ"ט הרי תתע"ח ומתרח לאברהם ע' הרי תתקמ"ח על אלף ומאברהם עד יצחק ק' הרי אלפים ומ"ח ומיצחק עד מתן תורה ת' שנים כיצד ס' עד שנולד יעקב וברדתו למצרים כתיב[ל] ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה הרי ק"ל משנולד יצחק וישראל היו במצרים רד"ו[ז] הרי ד' מאות ומ"ח שנים על אלפים לבריאת עולם נמצא ממתן תורה עד ד' אלפים לבריאתו של עולם אלף וחמש מאות וחמשים ושתים: אלא מן ואת הנפש וגו'. ומתרגמינן דשעבידו לאורייתא: וגמירי דההיא שעתא הוה אברהם בר נ"ב. הוסיפם על אלף ותתקמ"ח שהיו בידך כשנולד אברהם הרי אלפים תוהו: דכמה בצירן. לך השתא[ט] דתורה דתני תנא: תמ"ח שנים. היו בצירן לך: כי מעיינת מואת הנפש אשר עשו עד מתן תורה. הכי הוו הוסף אותן על מנין מתן תורה ונמצא אלפים מכוונין מואת הנפש אשר עשו וגו' עד גמר ד' אלפים לבריאת עולם והוא קע"ב שנים לאחר חורבן כיצד הרי מנית עד יציאת מצרים תמ"ח על עודף אלפים וכתיב (מ"א ו) ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל עד ויבן שלמה את הבית הרי תתקכ"ח על אלפים כשנבנה הבית וימי בית ראשון ד' מאות ועשר[ס] הרי שלשה אלפים ושל"ח שנים וגלות בבל ע' שנים הרי ת"ח וימי בית שני ת"ך[ע] הרי תתכ"ח נמצא קע"ב חסרין מד' אלפים והכי תני בסדר עולם: אי טעי תנא. דתני ובעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו ורוצה למנות כמה יצאו מימות המשיח וטועה בשנה או בשתים או יותר דלא ידע פרטי על כלל המאות כמה הוו דאין אדם טועה במאות לפיכך לא הוצרך רב פפא לתת סימן בטעותא דכללי: לישייליה לספרא. המונה למלכות יון כמה פרטי הוא כותב על כללא דידיה: ונטפיה. תנא בפרטא דידיה על פרטא דספרא: מ"ח שנה. שהרי מנין התנא מתחיל לאחר קע"ב שנים לחורבן הבית שנשלמו שני אלפים תורה ומנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם חורבן הבית הרי מנין הסופר קודם לתנא תקנ"ב שנים וכשמונה התנא ארבעים ושמונה שנה נשלמו כללו של סופר לשש מאות והתחיל פרטו מכאן ואילך כשהיה לו שנה פרט היו לו לתנא מ"ט כשהיו י' שנים פרט היו לו לתנא נ"ח וה"ה דמצי למימר ונבציר מינייהו נ' ושנים שנה שהי' לו לסופר קודם שהתחיל תנא למנות אלא משום דאתא סימנא מ"ח עיר ועוד דבעי לאוקומי בצירותא אספרא משום סימנא דספרא בצירא תנא תוספאה[מ]: תנא תוספאה. קורא מקרא שלם בתוספת אותיות. לישנא אחרינא קרי תוספאה וזה נראה עיקר דלענין קריאה דקרא לא שייך תנא כלל אלא קרא:
ארבעים

וגמירי דאברהם אבינו בההיא שעתא בר חמשין ותרתי שנין הוה. ואע"ג דכתיב (בראשית יב) ואברם בן חמש [שנים] ושבעים שנה בצאתו מחרן שתי יציאות הוו שהרי בברית בין הבתרים היה בן שבעים ואז היה בא"י ושוב חזר לחרן ועשה שם חמש שנים כדאיתא בסדר עולם[ו] ובפ"ק דשבת (דף י. ד"ה ושם) הארכתי היטב:
האי

רבינו חננאל

מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנה מלכות יון בפני הבית ק"פ שנה מלכות בית חשמונאי ק"ג שנה מלכות הורדוס ק"ג מיכן ואילך צא וחשוב לחרבן. הנה ממלכות בית חשמונאי מלכות רומי היא אלמא מאתן ושית הוו. ופרקי' ר' יוסי כ"ו דקמו להו בהימנותיהו לא חשיב להו דלא חשיב אלא שנין דאישתעבידו להו והני כ"ו לא אישתעבידו להו. **אמר רב פפא אי טעי תנא ולא ידע כמה פרטי.** והוא התנא דתני להא מתניתא דר' יוסי ואמר מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנה מלכות יון בפני הבית ק"פ שנה מלכות בית חשמונאים ק"ג מלכות הורדוס ק"ג שנה לדברי ר' יוסי אתה מוצא בעת שחרב הבית היה למלכות יון שפ"ו שנים אלא שאין אנו עכשיו מחשבין להן כן לפי ששש שנים מלכו בעילם ואח"כ פשטה מלכותם בכל העולם כדבעינן למימר לקמן הלכך הנך שית שנין דלא פשטה מלכותם בכל העולם לא חשבינן להו וכי בצרת להו משני מלכותם הוו להו בעת שחרב הבית ש"פ שנים שכל ימי הבית ת"כ הוו דל מינייהו ל"ד לפרס ושית שמלכו יון בעילם הא מ' אישתיירו להו ש"פ שנה הלכך כד מוספת על שנות החרבן ש"פ שני משכחת להו א) לשני מלכות יונאי: **חרבן הבית** תתקע"א זה הוא התנא שמחשב תתקע"א לחרבן וספרא מחשב למלכות יון שהוא קודם החרבן ש"פ שנה. ובזמן שיש לחרבן תתקע"א שנה הוא למלכות יון אלף ב) שנה והוא חשבון השטרות שהתחילו למנות משנת שלשת אלפים וד' מאות [וארבעים ושמונה] לבריאת עולם והסימן ג' תמ"ח לפי שאחר אלפים ותמ"ח שנה לבריאת עולם יצאו בני ישראל ממצרים וניתנה להם התורה והסימן ב' תמ"ח ואחר ת"פ שנה לצאתם ממצרים בנה שלמה בית ראשון ועמד ת"י שנה ואחר ע' שנה לחרבן הבית נבנה בית שני ומלכו בו פרסיים ל"ד שנים ומלכו יון שש שנים בעילם ואחר כך פשטה מלכותם בכל העולם נמצא עתה מעת שנברא העולם עד שפשטה מלכות יון בכל העולם ג' תמ"ח ולפיכך כשאתה משליך משנות העולם ג' תמ"ח הנשאר בידך משני העולם הוא מנין שני מלכות יון כמו שנתינו זו שהיא שנת ד' אלפים ג) ותתי"ג לעולם כשתסיר מהם ג' תמ"ח נשארו בידך אלף ושל"ה למלכות יון ואם יטעה התנא בפרטן שהן ע"א ישאל לסופר כמה פרטין. יאמר לו נ"א מוסיף כ' הרי ע"א ואלו הן פרטי התנא וסימן זה לי עשרים שנה בביתך. כלומר עשרים שנה למצוא חשבון חרבן הבית וכן אם טעה הסופר בפרטיו שואל לתנא כמה פרטיו ופוחת כ' ומוצא פרטיו וסימן תנא תוספאה ספרא חסריה: **תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא שני אלפים תהו.** פי' שני אלפים שנה משנברא העולם עד שבא אברהם אבינו והכניס בני אדם תחת כנפי השכינה כדכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן וגמירי דאברהם אבינו בההיא עידנא בר נ"ב שנין הוה. מ"ח עם נ"ב הרי מאה לא"א כשהוליד את יצחק ועל יצחק נאמר כי גר יהיה זרעך וגו' גירות ועבדות ת' שנה עד שיצאו ממצרים הרי תמ"ח שנים מההיא שעתא ופרטן מ"ח עד שהוליד את יצחק ס' עד שהוליד יצחק את יעקב מאה ול' עד שירד יעקב למצרים מאתים ועשר שנים עד שיצאו ממצרים מנין רד"ו ובשנת אלף תקנ"ב למתן תורה שלמי שני אלפים תורה ואח"כ שני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו ויצאו מימות המשיח תת"ג שנה. עכשיו **אם טעה זה התנא.** פי' שאמר ובעונותינו שרבו יצאו מהם כך וכך והוא שמחשב לבריאת עולם ובפרטי שואל לסופר פירוש שמחשב למלכות יון כמה פרטי בידו ואמר לו נ"א מוסיף עליהן מ"ח

חשק שלמה על ר"ח א) נ"ל לשני מלכות יונאי כמו שנתינו זו שהוא לחורבן הבית תתקע"ה וכו' שמחשב תתקע"ה כו' לחורבן תתקע"ה כו'. ב) נ"ל אלף שנ"ה שנה כצ"ל ועי' בצ"ד ובסה"ד דרבינו נתמנה לנשיאות בשנת ד' אלפים ותת"י אפשר שזה כתב ז' שנים מקודם. ג) נ"ל ותת"ג כו' אלף ושנ"ה כו' שהן ע"ה כו' יאמר לו כ"ה כו' הרי ע"ה כו'.

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [סנהדרין צז.], ב) ח:, ג) בראשית מז ט, ד) סדר עולם פ"ג, ה) יומא ט., ו) פ"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' תרי אלפי ופרטי: (ב) רש"י ד"ה וסימנך שלא תתחלף הי: (ג) ד"ה ה"ג דכי וכו' ויפת הוא הגדול. נ"ב עיין בפ' בן סורר ומורה בדף ס"ט:

תורה אור השלם

א) זֶה לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים: [בראשית לא, מא]

ב) וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן: [בראשית יב, ה]

הגהות וציונים

א] "כמה שנים" ליתא בכת"י וברש"י ד"ה אמר, ומיותר (דק"ס): ב] "כשפשטה מלכות הרשעה על ישראל" מיותר, או שיש לגרוס **כפשטה** מלכות הרשעה על ישראל (ע"פ כתבי יד): ג] [פי' מנהג הכותב מקרא לכתוב בחיסור כגון משה בלא וי"ו לאמר בלא וי"ו אבל התנא מנהגו לכתוב התיבה מלא בלא חיסור עי' בערוך ערך ספר ב']. (גליון): ד] "הויין" ליתא בכת"י ומיותר (רש"ש, דק"ס): ה] כת"י **נמנה**: ו] כת"י "שש שנים מלכות מקוטעת": ז] כת"י **ומאז** והלאה: ח] מכאן עד סוה"ד ליתא ברש"י שבע"י ובכת"י: ט] **ופירושא** (כת"י): י] כת"י גדול: כ] בדפו"י (גליון): ל] ברש"י שבע"י נוסף **מאלפים**: מ] "תנא תוספאה" ליתא בדפו"י ובטעות הוסיפוהו מד' קראקא ואילך (דק"ס):

ליקוטי רש"י

שני אלפים תהו. תחת שלא ניתנה עדיין תורה והיה העולם כתוהו ומאדם הראשון עד שהיה אברהם בן נ"ב שנה איכא אלפים שנה כדמוכחי קראי דכשנשלמו אלפים שנה עסק אברהם בתורה שנאמר (בראשית יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן ומתרגמינן דשעבידו לאורייתא בחרן ואמרינן במסכת ע"ז גמירי דההוא שעתא הוה אברהם בר חמשין ותרתי שנין. **שני אלפים תורה.** מן הנפש אשר עשו בחרן עד [אלפים] שנות המשיח ארבעים [ושמנה] שנה עד שנולד יצחק ושטים שנה משנולד יצחק עד שנולד יעקב הרי ק"ח וק"ל שהיו ליעקב כשבא למצרים הרי רל"ח ורד"ו שעמדו במצרים הרי תמ"ח ומשיצאו ממצרים עד [המשך בע"ב]

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 28

עשוי לנחת. שאינו מיטלטל וכלי עץ לענין טומאה הוקש לשק שנאמר (ויקרא יא) מכל כלי עץ או בגד או עור או שק וגו' מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כלי עץ מיטלטל מלא וריקן[א]. ואף על גב דשלחן מצופה בזהב בטל ציפוי לגביה כדאמרינן בשילהי חגיגה שאני שלחן דקרייה רחמנא עץ: שמגביהין אותו. ומראין[ב] אותו לחוץ: ירעש כלבנון פריו. ירעש פריו של ישראל כפירי הלבנון אלמא יש פירי בלבנון ולבנון הוא בית המקדש[ב] ומהו הרעש כשהרוח נושבת והן מקישין זה לזה[ג] רועשים ונשמע קולם: דקביעי. קבועים ועומדים תמיד במקומן: רבוצה כארי. גחלת שנפלה מן השמים בימי שלמה והיתה על המזבח עד שבא מנשה וסילקה[ג] היתה דומה לארי רובץ: ויש בה ממש. בשלהבת שלה: כי קאמרי'. דמעלה עשן בהדיוט קאמרי' באש הדיוט שהיו מביאין אצלה: וארצה בו ואכבד. חסר ה"א בנבואת חגי כתיבא ובבית שני משתעי קרא: ארון כפורת וכרובים. כוליה חדא מילתא ושכינה לא שרתה בו ורוח הקודש לא היתה בנביאים משנת שתים[ד] לדריוש ואילך: דחולין.[ה] מן הקדחת שהוא כאש ולמא למים ואינו חפץ לאכול: דוחה אש. ממקומה להלן: דגבריאל. שירד להציל חנניה מישאל ועזריה שאין את הכבשן מבפנים והקדיח מבחוץ לשרוף את זורקיהן לתוכו כדאמרינן בערבי פסחים (דף קיח.): הושיט אצבעו. בסנהדרין הוא בפרק אחד דיני ממונות (דף לח:) גבי כיתות של מלאכים שאמרו לפניו מה אנוש כי תזכרנו: מוצאי י"ט האחרון של חג. שמאתמול נתחתם גזר דינם על גשמי שנה כדתנן[כ] בחג נידונין על המים: נוטה כלפי צפון. שרוח דרומית נושבת ופירותיהן מרקיבין ואינן יכולין לאוצרן ופותחין ומוכרין אותן בזול: הכל שמחים. שרוח מערבית שקולה היא ומביאה גשמים לפי הראוי לא הפירות מרקיבין ותבואת הזרע[ו] מגלחת ואין רעב בעולם: הכל עצבים. שהוא רוח המייבשת את הזרעים כדאמרינן במסכת גיטין (דף לא:) אפי' שופתא בקופינא דמרא רפיא: האי מרבה דידיה. לפונית מגדלת[ח] הראויין לשלחן[ז]: הא לן והא להו. מזרחית יפה לארץ בבל שהיא ארץ לחה מחמת מימיה לעולם ולארץ ישראל קשה שהיא ארץ הרים ובקעות[ל] וממהרת ליבש:

הדרן עלך שבעת ימים

כלי עץ העשוי לנחת הוא וכל כלי [עץ] העשוי לנחת [א]אינו מקבל טומאה וחוצץ בפני טומאה אלא מלמד שמגביהין אותו לעולי רגלים ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום שסילוקו כסדורו שנאמר [א]לשום לחם חום ביום הלקחו ותו ליכא [ב]והאמר רב אושעיא בשעה שבנה שלמה בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאין פירותיהן בזמנן וכשהרוח מנשבת בהן נושרין שנא' [ב]ירעש כלבנון פריו וכשנכנסו נכרים להיכל יבש שנאמר [ג]ופרח לבנון אומלל ועתיד הקב"ה להחזירן שנאמר [ד]פרוח תפרח ותגל אף גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה ניסי דקביעי לא קא חשיב השתא דאתית להכי ארון וכרובים נמי ניסי דקביעי נינהו אמר מר ועשן המערכה ומי הוה עשן במערכה והתניא חמשה דברים נאמרו באש של מערכה רבוצה כארי וברה כחמה ויש בה ממש ואוכלת לחין כיבשין ואינה מעלה עשן כי קא אמרינן בדהדיוט דתניא [ג] [ה]ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח [ב]אע"פ שאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט רבוצה כארי והתניא א"ר חנינא סגן הכהנים אני ראיתיה ורבוצה ככלב לא קשיא כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני ובמקדש שני מי הואי והאמר רב שמואל בר איניא מאי דכתיב [ו]וארצה בו ואכבדה ואכבד וקרינן ואכבדה מאי שנא דמחוסר ה"א אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת [ה]וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים אמרי אין מיהוה הוה סיועי לא מסייעא ת"ר שש אשות הן יש אוכלת ואינה שותה ויש שותה ואינה אוכלת ויש אוכלת ושותה ויש אוכלת לחין כיבשין ויש אש דוחה אש ויש אש אוכלת אש יש אש אוכלת ואינה שותה הא דידן שותה ואינה אוכלת דחולין אוכלת ושותה דאליהו דכתיב [ז]ואת המים אשר בתעלה לחכה אוכלת לחין כיבשין דמערכה יש אש דוחה אש דגבריאל ויש אש אוכלת אש דשכינה דאמר מר [ז]הושיט אצבעו ביניהם ושרפן ועשן המערכה אפילו כל הרוחות שבעולם אין מזיזות אותו ממקומו [ט]והאמר ר' יצחק בר אבדימי במוצאי יו"ט האחרון של חג הכל צופין לעשן המערכה נוטה כלפי צפון עניים שמחין ובעלי בתים עצבין מפני שגשמי שנה מרובין ופירותיהן מרקיבין נטה כלפי דרום עניים עצבין ובעלי בתים שמחין מפני שגשמי שנה מועטין ופירותיהן משתמרין נטה כלפי מזרח הכל שמחין כלפי מערב הכל עצבין דאזיל ואתי כדיקלי ואבדורי לא הוה מיבדר אמר מר[א] כלפי מזרח הכל שמחין כלפי מערב הכל עצבין ורמינהו מזרחית לעולם יפה מערבית לעולם קשה רוח צפונית יפה לחטין בשעה שהביאו שליש וקשה לזיתים בזמן שהן חונטין רוח דרומית קשה לחטין בשעה שהביאו שליש ויפה לזיתים בזמן שהן חונטין ואמר רב יוסף ואיתימא מר זוטרא [י]וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום האי מרבה דידיה והאי מרבה דידיה לא קשיא הא לן והא להו[י]:

הדרן עלך שבעת ימים

כלי עץ העשוי לנחת. בשילהי מסכת חגיגה (דף כו:) פריך והא מצופה זהב היה ומוכיח ממתני' דמסכת כלים (פי"א משנה ג[ט]) דבתר ציפוי אזלינן ומשני שאני שלחן דרחמנא קרייה עץ דכתיב (יחזקאל מא) המזבח עץ שלש אמות וכו' עד וכתיב וידבר אלי זה השלחן:

ואורים ותומים. אורים ותומים הוו שאם לא כן היה כהן גדול מחוסר בגדים[י] אלא לא היו משיבין לנשאלין בהן:

הדרן עלך שבעת ימים

עין משפט נר מצוה

קט א מיי' פ"ג מהל' כלים הלכה א:

קי ב מיי' פ"ב מהל' תמידין הלכה א:

תורה אור השלם

א) וַיִּתֶּן לוֹ הַכֹּהֵן קֹדֶשׁ כִּי לֹא הָיָה שָׁם לֶחֶם כִּי אִם לֶחֶם הַפָּנִים הַמּוּסָרִים מִלִּפְנֵי יְיָ לָשׂוּם לֶחֶם חֹם בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ: [שמואל א' כא, ז]

ב) יְהִי פִסַּת בַּר בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ: [תהלים עב, טז]

ג) גּוֹעֵר בַּיָּם וַיַּבְּשֵׁהוּ וְכָל הַנְּהָרוֹת הֶחֱרִיב אֻמְלַל בָּשָׁן וְכַרְמֶל וּפֶרַח לְבָנוֹן אֻמְלָל: [נחום א, ד]

ד) פָּרֹחַ תִּפְרַח וְתָגֵל אַף גִּילַת וְרַנֵּן כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן לָהּ הֲדַר הַכַּרְמֶל וְהַשָּׁרוֹן הֵמָּה יִרְאוּ כְבוֹד יְיָ הֲדַר אֱלֹהֵינוּ: [ישעיה לה, ב]

ה) וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל הָאֵשׁ: [ויקרא א, ז]

ו) עֲלוּ הָהָר וַהֲבֵאתֶם עֵץ וּבְנוּ הַבָּיִת וְאֶרְצֶה בּוֹ וְאֶכָּבְדָה אָמַר יְיָ: [חגי א, ח]

ז) וַתִּפֹּל אֵשׁ יְיָ וַתֹּאכַל אֶת הָעֹלָה וְאֶת הָעֵצִים וְאֶת הָאֲבָנִים וְאֶת הֶעָפָר וְאֶת הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּתְּעָלָה לִחֵכָה: [מלכים א' יח, לח]

רבינו חננאל

והא קיימא [לן] דטומאת הכלים מן השק ילפינן דכתיב או בגד או עור או שק ואמרינן מה שק מיטלטל מלא ריקם. אף כל כלי המיטלטל מלא וריקן הוא שמקבל טומאה אבל כל כלי עץ העשוי לנחת כלומר שתשים עליו דבר ולהניחו עליו העשוי לנחת הוא. ופרקינן שלחן מגביהו אותו בלחם הפנים ומראין אותו לעולי רגלים. **ואסיקנ' ניסי דקביעי לא חשיב.** לאפוקי ארון וכרובים ומגדים ולחם הפנים והבלועין ונשארו שלשה הפסולין במקומן מנוין שלשה ומשנתנו אחר שבירדו בגמ' זו עשרה נסים שנעשו במקדש נשנית דהא תנינן (בה) ולא כבו גשמים אש של מערכה וכן לא נצחה הרוח את עמוד העשן דחשבינן להו במקום נסים שבירושלים. ולא יתכן שהיתה זו המשנה שנויה כך כלל. **ואקשינ' ומי הוה עשן המערכה.** והתניא ה' דברים נאמרו באש המערכה רבוצה כארי וברה כחמה. ויש בשלהבת שלה ממש. ואוכלת לחים כיבשים ואינה מעלה עשן. **ודחינ' האש של הדיוט הוא מעלה עשן.** דתניא ונתנו בני אהרן הכהן אש. ואע"פ שהאש מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. במקדש ראשון היתה רבוצה כארי. ובמקדש שני ככלב ולא מסייעת. לפיכך היו עורכין עליה עצים למערכה שבראשון לא היו עורכין אלא ב' גזירין לקיים המצוה. **ואקשינן תוב** וכי לא היתה הרוח מזיזה עשן המערכה. והאמר רב יצחק בר אבדימי מוצאי יו"ט האחרון של חג הכל צופין בעשן המערכה נוטה כלפי צפון וכו'. ופרקינן האי נוטה דקתני משום דכייף ופשיט כדיקלא אבל איבדורי כשאר כל עשן לא הוה מיבדר. ה' דברים היה חסר המקדש האחרון ואלו הן ארון כפרת וכרוב אש ושכינה. ורוה"ק שהיא הנבואה ואורים ותומים. ואש אע"פ שהיתה רבוצה ככלב לא היתה מסייעת: **ת"ר שש אשות הן.** יש אש אוכלת ואינה שותה הא דידן. כלומר אם תשפוך עליה מים תכבה. אש שותה ואינה אוכלת שעל החולין. אש אוכלת ושותה דאליהו שאכלה הבשר ושתת המים שנא' ואת המים אשר בתעלה לחכה. אש אוכלת לחים כיבשים היינו אש דמערכה. אש דוחה אש דגבריאל. אש אוכלת אש דשכינה. דא' הושיט אצבעו ביניהן ושרפם. פי' המלאכים שהם אש שאמרו לפניו יתברך בעת שבא לבראות האדם מה אנוש כי תזכרנו ושרפן. **עשן המערכה נוטה כלפי מזרח** הכל שמחין כלפי מערב הכל עצבין. והתניא רוח מזרחית לעולם יפה. ורוח מערבית לעולם קשה. רוח צפונית יפה לחטים בשעה שהביאו שליש כי השלחן בצפון ומרבה החטים לעשות סולת. וקשה לזיתים כשחונטין א) כי המנורה בדרום ומרבה השמן לנרות וקשה לחטים כשהביאו שליש. מ"מ רוח מזרחית יפה ורוח מערבית קשה קשיא לרב יצחק בר אבדימי ופרקינן ל"ק הא לן והא להו. לבני א"י שהיו צופין לעשן המערכה וכשנוטה כלפי מזרח היו הכל שמחים כי רוב רוחות של אותה שנה מערבית היא. וכי ב) מערבית יפה ורוח מזרחית קשה. אבל לבני בבל רוח מזרחית יפה להן שהן שרויין במזרח. ורוח מערבית קשה להן: **הדרן עלך שבעת ימים**

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [חגיגה כו: מגילה כו. מנחות לו:], ב) לקמן דף לט:, ג) לקמן דף נג. עירובין דף סג:, ד) [סנהדרין דף לח:], ה) ב"ב דף קמז., ו) [ב"ב דף כה: מנחות ד' פו:], ז) [ברכות ה: וש"נ], ח) חגיגה כו:, ט) לקמן לט:, י) זבחים סא:, כ) ר"ה דף טז., ל) דברים יא יא, מ) כריתות ה ע"ב.

תוספות ישנים

חמשה דברים שיש בין מקדש ראשון למקדש שני כו'. בפיוט לגור יעקב אתן מהלל ושירים כתוב ועודף אחרון כבוד לראשון בא"ש וכרוב ועוד שלשה דברים ותימה דאדרבה עוז ולא עדף ועוד כי יש לו להיות שם חדרים רמ"ח כנגד רמ"ח אברים שבאדם כמו שפייט שם אתן את הודו בקרב עם מיחדו למספר כל נתחים בי עגור ואין כי אם רמ"ו והגיה רבינו תם ועודף אחרון כבוד לראשון ועמד ארבע מאות ועשרים ונגלה בו להכבד אבל לא בא"ש וכרוב ועוד שלשה דברים וזהו כמו שמשמע כאן בפירוש ושמן המשחה שלא היה בבית שני[מ] לא קחשיב דלא חשיב אלא דברים שהיו באין לצורך המקדש דוקא: בסיימי פרק ראשון. תצרני כאישון. והבהק אורי באישון. ותן לי מאתך מענה לשון. ובתורתך האירה עיני. והוד והדר תעטרני. בפרק שני: הדרן עלך שבעת ימים

גליון הש"ס

גמ' וכרובים אש ושכינה. במדרש רבה פ' בהעלותך נקט מנורה ולא נקט שכינה:

ליקוטי רש"י

[שייך לע"א]

ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה נבלעין במקומן. אבל תרומת הדשן נ"ל דלא היתה נבלעת מדאמרינן ביומא (דף כא.) עשרה נסים וכו' ודישון המנורה נבלעין במקומן ואם איתא דתרומת הדשן כמו כן נבלעת ה"ל לאחשובה ואמרינן בכריתות (דף ו.) ושמו מלמד שטעונין גניזה דאסור ליהנות מתרומת הדשן [תמיד כח: ועי' רש"י זבחים כ. ד"ה תרומת הדשן דכ' הפך הדברים והובא לקמן בליקוטים דף כב.]. **סלוקו כסדורו.** שסילוקו לשבת הבאה חם כיום סידורו. **חום ביום הלקחו.** שיהא חם ביום הלקחו מעל השלחן [חגיגה כו:]. משמע כשמסלקים היה חום [מנחות כט.]. **מקום ארון אינו מן המדה.** אינו אוחז למעט מדת קרקע לכל צדדיו כלום כדקתני יש לו עשר אמות לכל רוח באמצע בית קדש הקדשים היה יושב ויש ריוח בינו לבין הכתלים עשר אמות לכל צד וכל הבית אינו אלא כ' על כ' נמצא שאינו ממעט כלום [מגילה י:]. **כרובים בנס היו עומדין.** עשר אמות מקצות כנפיו ועד קצות כנפיו, כשהן פרושות נמלאות כנפות שניהם שהיו נוגעות זו בזו ממלאות כל חלל עשרים אמה וגוף הכרובים אינו מן המדה ועומד בנס [מלכים א ו, כד]. **כרובים.** דשלמה. **בנס היו עומדין.** גופן, שרוחב בית קדשי הקדשים מצפון לדרום לא היה אלא כ' אמה וב' הכרובים היו כנפיהם כ' לבד הגופים כדכתיב ששני הכנפים היו י' אמות וכתיב ויפרשו את כנפי הכרובים ותגע כנף האחד בקיר וכנף הכרוב השני נוגעת בקיר השני וכנפיהם אל תוך הבית נוגעות כנף אל כנף וא"כ אינהו גופייהו דכרובים היכא הוו קיימי [רשב"ם ב"ב צט.]. [ע"כ שייך לע"א]. **כלי עץ העשוי לנחת.** במקום אחד אינו מקבל טומאה דאיתקש כלי עץ לשק לענין טומאה דכתיב וכל כלי עץ או בגד או עור או שק (ויקרא יא) מה שק המיטלטל אף כלי עץ המיטלטל [מגילה כו:]. **ורנן.** כמו ולרנן. **הלבנון.** בית המקדש [ישעיהו לה, ב]. **הכל צופין לעשן המערכה.** סימני תבואות אם ילליחו אם לאו וכו' בשביל שבחג נידונין על המים. **כלפי צפון.** רוח דרומית מנשבת בו ומטהו כלפי לפון. **ופירותיהן מרקיבין.** ומתוך שאינן יכולין להשמר נמכרין בזול. **כלפי דרום.** רוח לפון מנשבת בו. **מפני שגשמי שנה מועטין.** ובאותם הגשמים מתברכין הפירות הנזרעין ושבאוצרות משתמרין ונמכרין ביוקר הרי ריוח לעשירים ועצב לעניים. **כלפי מזרח הכל שמחין.** שמערבית ממטרת במדה ופירות אינן ביוקר. **הכל עצבין.** שמזרחית מונעת מטר ומביאה בצורת ויוקר גדול ופירות קרקע אינן נוממים אלמא מזרחית קשה ומערבית יפה [רשב"ם ב"ב קמז.]. **דיקלי.** דקלים [סנהדרין ל:]. **ואבדורי לא הוה מיבדר.** ולהתפזר לא היה מתפזר [ע"פ רשב"ם פסחים קי: ברכות לח.]. **ורמינהי.** מהך ברייתא דקתני איפכא. **בשעה שהביאו שליש.** דאין לריכין למטר [רשב"ם ב"ב קמז.]. **וסימניך.** שלא תחליף [ב"ב כה:]. **שלחן בצפון.** כדכתיב (שמות כו) והשלחן תתן על צלע לפון והמנורה בדרום כדכתיב (שם) ואת המנורה נכח השלחן. **האי מרבה דידיה כו'.** כל אחד מגדל את שלו לחם חטין על השלחן בלפון ולפונית יפה לחטים שמן זית מדליקין במנורה שבדרום ודרומית יפה לזיתים. **הא לן.** לבני בבל השוכנים במצולה וארצנו מלוחלחת ואינה צריכה למטר כל כך לדידן מיתנייא ברייתא בתרייתא שמערבית קשה לפי שממטרת יותר מדאי לבני בבל ומזרחית יפה וברייתא קמייתא דמתניא איפכא להו לבני א"י שארצם גבוהה וצריכין למטר הרבה [רשב"ם ב"ב שם].

חשק שלמה על ר"ח

א) נראה דחסר כאן וצ"ל רוח דרומית יפה לזיתים בזמן שהן חונטין כי המנורה וכו'. ב) ואולי צ"ל ולהם שהן שרוין במערב מערבית יפה וכו'.

הגהות וציונים

א] אית דל"ג "אמר מר" דאינה ברייתא (חיים שנים ישלם. והוסיף דלפ"ז אין לגרוס "ורמינהו"). ועי' רשב"ם בלקוטי רש"י: ב] צ"ל **ומוציאין** (דפו"י). עי' שו"ת הרדב"ז ח"ו סי' שני אלפים קעח: ג] ברש"י שבע"י **בזה**: ד] [צ"ל **ארבע** (דבזכריה סי' ז כתיב ויהי בשנת ארבע לדריוש המלך היה דבר ה' אל זכריהו)] (גליון): ה] ברש"י שבע"י ובכת"י נוסף **החולה**: ו] רש"י שבע"י **ותבואה הזרועה**: ז] ברש"י שבע"י ובכת"י נוסף **הטין**: ח] ברש"י שבע"י נוסף **דרומית מגדלת שמן הראוי למנורה**: ט] צ"ל **פכ"ב מ"א** (גליון): י] ורש"י (שמות כח, ל) כתב שהיה החשן בלא השם ולא נקרא מחוסר בגדים עיי"ש:

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 52

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְּחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַפְרְשׁוּן קֳדָמַי אַפְרָשׁוּתָא מִן כָּל גְּבַר דִּי

תולדות אחרן דבר אל בני. סנהדרין לט. ע"ז בג:

שפתי חכמים

א דהא כל דבר שבעולם שלו הוא: ב בא לומר שאל תפרשהו לשון תרומה והגבהה כמו שוק התרומה (רא"ם): ג דק"ל ביון דתרומה דהכא הוא הפרשה ואם כן נאמר שהוא דבר שיש לו קצבה כמו

רש"י

(ב) ויקחו לי תרומה. א לי לשמי: תרומה. הפרשה ב יפרישו לי מממונם ג נדבה:

רמב"ן

באשר דבר השם עם ישראל פנים בפנים עשרת הדברות, וצוה אותם על ידי משה קצת מצות שהם כמו אבות למצותיה של תורה, כאשר הנהיגו רבותינו עם הגרים שבאים להתיהד, וישראל קבלו עליהם לעשות כל מה שיצום על ידו של משה, וכרת עמהם ברית על כל זה, מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לאלהים כאשר התנה עמהם מתחלה ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה (לעיל יט ה), ואמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שם ו), **והנה הם קדושים ראוים שיהיה בהם מקדש להשרות שכינתו ביניהם. ולכן צוה תחלה על דבר המשכן שיהיה לו בית בתוכם מקודש לשמו, ושם ידבר עם משה ויצוה את בני ישראל. והנה עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון,**

אבן עזרא

אשר נתן לבניו דת תמימה. אשר יוציא לאור כל תעלומה. יבינני דבר חכמה רשומה. בפרשת ויקחו לי תרומה:

(א) וידבר. נעלותו אל ראש ההר דבר לו על דבר המשכן. והטעם שיעשו מקדש לשם הנכבד ושכון בתוכו. ושם ידבר עם משה ולא יעל׳ אל ההר:

(ב) מלת ויקחו לי. כגזרת סור׳ אלי. שיסור הנקרא ממקומו ויקרב אליו. וככה שיקח מאתו ויתן לי. וככ׳ קחי נא לי מעט מים:

אבי עזר

(ב) מלת ויקחו מגזרת סורה. כי גזרת סור הוראת על המרחקות כמו סורה ממני. אבל לפעמים מורה על התקרבות בלשון קצרה. כמו סורה אלי פירושו שיסור ממקומו ויבא אלי. וכן גזרת ויקחו הוראתו כמו ויתנו אך היא משמשת בל׳ קצרה. הוראה אחת שהיא שתים. היינו ויקחו מהאנשים הנותנים ויתנו לי. והנכון אצלי שחיבת ויקחו לי על דרך לך לך פסל לך. וקחו לכם לאן וכדומה. וע׳ בדברי הרב בפרשת בהעלותך בפסוק תקח לחטאת:

בעל הטורים

(ב) ויקחו לי תרומה. פתח דבר אל בני ישראל בל׳ פיוס כמו דברו על לב ירושלים בשביל שהיה בו חסרון כיס פייסם ואיתא במדרש א"ר אבהו ומה לעשות משכן כבוד וכפרה לישראל אמר דבר אל בני ישראל לשון פיוס הדוחקים את ישראל ונוטלים את ממונם מה תהא עליהם. תרומה אותיות מ׳ תורה שהתורה שניתנה למ׳ יום הוא לאוכלי תרומה. כהיא דאמרינן לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן שניה לה לאוכלי תרומה וזהו ויקחו לי לשמי שכל מי שעוסק בתורה כאילו לוקח לי שאין לו להקב"ה בעולם אלא ד׳ אמות של הלכה בלבד וע"כ סמך פרשת ויקחו לי תרומה לפ׳ של תורה: ויקחו לי תרומה. עשו לי מקום מקדש אחד מנ׳ שבהר הבית כמו תרומה שהוא א׳ מנ׳ שהרי הר הבית היה מ"ק על מ"ק ומקום המזבח היה ק׳ על נ׳ שהוא א׳ מנ׳ של מ"ק על מ"ק: סמך לילה ויקחו לי תרומה רמז זמן אכילת תרומה רמז זמן אכילת תרומה בלילה כדתנן משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן שהיא לאחר הכוכבים: ויקחו לי. לי עולה מ׳ היינו עין יפה אחד ממ׳: מאת כל. כל עולה נ׳ היינו בינוני א׳ מנ׳: מאת כל. ר"ת עולה פ׳ היינו עין רעה א׳ מס׳: אל בני ישראל ויקחו לי תרומה. נגימ׳ אן בני ישראל יהיו תורמין לא הגוים:

ספורנו

(ב) דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה. אמור לישראל שחפצתי שגבאים יגבו בעדי תרומה, וכן עשה משה ברדתו מן ההר, כאמרו ואחרי כן נגשו כל בני ישראל, ויצום את כל אשר דבר ה׳ אתו בהר סיני ואחר כך ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל שהם הסנהדרין קחו מאתכם תרומה ובזה צוה להם שיגבו. וישראל לא המתינו שיגבו הסנהדרין, אבל תיכף יצאו מלפני משה והביאו עד בלי די ולפיכך לא נשאר על הנשיאים שחשבו לגבות זולתי האבנים והשמן שלא הביאו ישראל עדיין: מאת כל איש. צוה שלא יגבו בזרוע כענין שממשכנים על הצדקה, אבל יגבו מן המתנדבים בלבד:

דעת זקנים

(ב) ויקחו לי תרומה. פרשה זו נאמרה בתוך ארבעים יום שהיה ממתן תורה ונוהו הקב"ה להיכן מניח׳ שיעשו משכן ובית קדשי

רשב"ם

(פרשיות של משכן חשן ואפוד אקצר בפירושן ויבאו בפירושי רבינו שלמה אבי אמי ז"ל): (ב) תרומה. הפרשה מממונם:

מנין המצות למהר"ם חאגיז ז"ל

בפרשת תרומה יש בה ג׳ מצות ב׳ עשין ולאו אחד

אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־ יִתְרְעֵיהּ לִבֵּיהּ תִּסְּבוּן יָת

שפתי חכמים

תרומת גורן ויקב לכן פירש מממונם ואין כאן שום קצבה. אי נמי דק"ל כיון שפירוש תרומה הפרשה הל"ל בתחלה ענין הפרשתם ואחר כך היה לו לכתוב ויקחו לי תרומה ויולת מממונם שמוסיף רש"י על הפסוק משום דק"ל דפשוטו של פסוק משמע שהתרומה יהיה מגוף האיש כדכתיב מאת כל איש וזה אינו דההפרשה ואשר יופרש ממנו ראוי להיות ממין אחד לכן פירש יפרישו לי מממונם נדבה ומאת כל איש לא קאי אמלת תרומה דלעיל מיניה אלא קאי אידבנו דלמטה ומפני שההפרשה אפשר שתהיה בחיוב אמר שהיא נדבה כנרמז מאשר ידבנו לבו. (רא"ס): ד כאלו אמר ינדבנו והנו"ן מובלעת בדגש הדל"ת:

רש"י

ידבנו לבו. לשון ד נדבה והוא לשון רצון טוב פיישנ"ט בלע"ז:

רמב"ן

כמו שאמר (להלן כה כב) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת, על כן הקדים הארון והכפרת בכאן כי הוא מוקדם במעלה, וסמך לארון השלחן והמנורה שהם כלים כמוהו, ויורו על ענין המשכן שבעבורם נעשה. אבל משה הקדים בפרשת ויקהל את המשכן את אהלו ואת מכסהו (להלן לה יא), וכן עשה בצלאל (להלן לו ח), לפי שהוא הראוי לקדם במעשה:

ופוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר. וכמו שנאמר שם (לעיל כד טז) וישכן כבוד ה' על הר סיני, וכתיב (דברים ה כא) הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו, כן כתוב במשכן וכבוד ה' מלא את המשכן (להלן מ לד). והזכיר במשכן שני פעמים וכבוד ה' מלא את המשכן, כנגד "את כבודו ואת גדלו". והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני. ובבא משה היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני. וכמו שאמר במתן תורה (דברים ד לו) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה, כך במשכן כתיב (במדבר ז פט) וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת מבין שני הכרובים וידבר אליו. ונכפל "וידבר אליו" להגיד מה שאמרו בקבלה שהיה הקול בא מן השמים אל משה מעל הכפרת ומשם מדבר עמו, כי כל דבור עם משה היה מן השמים ביום ונשמע מבין שני הכרובים, כדרך ודבריו שמעת מתוך האש (דברים ד לו), ועל כן היו שניהם זהב. וכן אמר הכתוב (להלן כט מב מג) אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם ונקדש בכבודי, כי שם יהיה בית מועד לדבור ונקדש בכבודי:

והמסתכל יפה בכתובים הנאמרים במתן תורה ומבין מה שכתבנו בהם (עי' להלן פסוק כא) יבין סוד המשכן ובית המקדש, ויוכל להתבונן בו ממה שאמר שלמה בחכמתו בתפלתו בבית המקדש ה' אלהי ישראל (מ"א ח כג), כמו שאמר בהר סיני ויראו את אלהי ישראל (לעיל כד י), והוסיף שם לפרש "ה'" לענין שרמזנו שם למעלה כי אלהי ישראל יושב הכרובים, כמו שאמר וכבוד אלהי ישראל עליהם מלמעלה היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר ואדע כי כרובים המה (יחזקאל י יט כ). ואמר דוד ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפורשים וסוככים על ארון ברית ה' (דהי"א כח יח), וכן יזכיר תמיד בבית המקדש לשם ה' (מ"א ה יט), לשמך (שם ח מד), ויאמר בכל פעם ופעם ואתה תשמע השמים (שם ח לב), במדת רחמים, וכתיב (שם ח מד מה) והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה והבית אשר בניתי לשמך ושמעת השמים, ובביאור אמר כי האמנם ישב אלהים את האדם על הארץ הנה שמים ושמי השמים לא יכלכלוך (דהי"ב ו יח). וכתיב על הארון להעלות משם את ארון האלהים אשר נקרא שם שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו (ש"ב ו ב). ובדברי הימים (א יג ו) להעלות משם את ארון האלהים ה' יושב הכרובים אשר נקרא שם, כי השם יושב הכרובים:

דעת זקנים

הקדשים ובתוכו ארון ובתוך הארון לוחות ושם תשרה שכינה וישראל סביב כמו המלאכים סביב כסא הכבוד ושכינה ביניהם וכן כתוב ושכנתי בתוכם כמו בתוך המלאכים ועל זה נאמר אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם להיות שכינתי ביניהם:

כלי יקר

והקרוב אלי לומר בזה, בהיות שבענין השקלים יש מחלוקת בין מפרשי התורה כי יש סוברים שלא נמנו ישראל לגלגולת אלא השקלים נמנו כדי להצילם מן עין הרע, ומהרי"א חולק על דעה זו ואמר שנמנו לגלגולת ממש והשקלים נתנו דרך צדקה או קודם המנין או אחריו לכופר נפש כמבואר בספרו פרשת כי תשא:

והנה מקום אתי לחלק לשון ידבנו לשני פנים, אם

אור החיים

עוד נראה בדקדוק אומרו שלשה ריבויים אלו מאת כל איש שלא היה לו לומר אלא מאשר ידבנו וגו', ואולי שנתכוין הכתוב לרבות שלשה פרטים, שישנם בהדרגה משונה בדין הנדקות מכל ישראל, והם היתומים, והנשים, והשוע, היתומים כמו שאמרו במסכת בבא בתרא (מ:) אין פוסקים צדקה על היתומים ואם לעשות להם שם מותר, הנשים כמו שאמרו בסוף מסכת בבא קמא (קיט.) שאין לוקחים מהנשים אלא דבר מועט, ואמרו עוד שם כי

קט: הרי עלי עשרון פרק שלשה עשר מנחות

נזדמן לי זקן אחד לבוש לבנים. [ה] בירושלמי פריך והכתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד ואפי' מלאכים דכתיב ודמות פניהם פני אדם ומשני דשמא שכינה היתה:

חוניו בני ישמש תחתי. תימה הא דרשינן בת"כ תחת אביו בזמן שהוא ממלא מקום אביו וזה לא היה יודע סדר עבודה דהא קאמר ליה בא ואלמדך סדר [ח] [עבודה] ויש לומר דבירא תטא היה ממלא מקום אבותיו ואם תאמר וכי לא ראה כהן גדול משמש מעולם שהיה לובש באונקלי וחגור בצילצול ועוד הא אינו נעשה כהן גדול עד שיעשה סגן ויש לומר דלא היה יודע [ט] ובא ליכנס בכהונה גדולה תחילה:

והעלה עליו עולה לשם שמים. תימה הרי יש כאן איסור שחוטי חוץ [י] ונראה דלבני נח היה מעלה [כ] (לעובדי כוכבים) הנודרים נדרים ונדבות:

בתחילה כל האומר עולה [ל] [או] מנחה. בתחלה קודם שיפריש קרבנו ואומר הרי עלי עולה ומנחה אני מטיל עליו כו' משום דאין טוב לומר עלי שמא לא יקיים וכתיב (דברים כג) וכי תחדל לנדור וגו' כך פירש הקונטרס עוד פירש בקונט' פירוש אחר גרסינן בתחילה כל האומר עלה אני כופתו ומניחו לפני ארי עכשיו כל האומר לירד ממנה אני מטיל עליו קומקום של חמין בתחילה הייתי שונא הרבנות וכל האומר לי עלה לגדולה כו' ועכשיו שעליתי לגדולה רבי יהושע בן פרחיה נשיא היה במסכ' חגיגה (דף טז.) עד כאן לשונו ואותו לשון ראשון היה כתוב בספר ולעיל הוה ליה לאיתויי גבי הרי עלי עולה ורבינו קלונימוס אביו של רבי משולם הגיה כלשון [מ] שני בשעת פטירתו והסופר טעה בין עלה לעולה ושלשה דברים הגיה כמפי נבואה בשעת פטירתו זאת ועוד אחרת שהיה כתוב בספרים בפרק בית שמאי בזבחים (דף מה:) דברים שאין חייבין עליהם משום פיגול חייבין עליהם משום נותר וטמא חוץ מן הדם ונומי רבי שמעון מחייב בדבר שדרכו להיאכל פי' אמר רבי שמעון ועוד הגיה בשבועות (דף יב:) שהיה כתוב בספרים קרבנות ציבור סכין מושכתן למשהו ולא היו יודעין מהו ואמר דגרסינן למה שהן: הלומד

נעשה משרת. והא דאמרינן לעיל בשחיטה לא מיפסלא מוקי לה רב ששת בשוגג: הודה לעבודת כוכבים. אמר לה אלי אתה: קמייתא. שגג בזריקה: אבל שחיטה אימא מודה ליה לרב נחמן. ואפילו הזיד: נכנס עמי. לפני ולפנים: אמר ליה. שמעי לחוניו בא ואלמדך סדר עבודה: אונקלי. מלבוש של עור: צילצול. אזור: לאהובתו. לאשתו: זה שלא ירד לה. שמעי שלא ירד לה לגדולה כך נתקנא באחיו: היורד לה על אחת כמה וכמה. שאין מורידין אותו שלא יקלקל עצמו: בא ואלמדך. חוניו היה חכם משמעי: שברח ממנה. שלא רצה לקבלה מתחילה: (ב) כל האומר עולה [ו] [או] מנחה בתחילה קודם שיפריש קרבנו ואמר [ז] עלי עולה או מנחה אני מטיל עליו כו' משום דאין טוב לומר עלי שמא לא יקיים וכתיב (דברים כג) וכי תחדל לנדור לשון אחר בתחילה כל האומר עלה אני כופתו ומניחו לפני ארי ועכשיו כל האומר לירד הימנה אני מטיל עליו קומקום של חמין בתחילה הייתי שונא את הרבנות וכל האומר לי עלה לגדולה וכו' ועכשיו שעליתי לגדולה וכו' רבי יהושע בן פרחיה נשיא היה במסכת חגיגה (דף טז.): מדברות שפת כנען. שפת ישראל היושבים בארץ כנען וסיפא דקרא נשבעים

נעשה משרת לעבודת כוכבים אמר רב נחמן מנא אמינא לה דתניא כהן שעבד עבודת כוכבים ושב קרבנו ריח ניחוח במאי אילימא בשוגג מאי ושב שב ועומד הוא אלא פשיטא במזיד ואי בזריקה כי שב מאי הוי הא עבד לה שירות אלא לאו בשחיטה ורב ששת אמר לך לעולם בשוגג והכי קאמר אם שב מעיקרו דכי עבד בשוגג עבד קרבנו ריח ניחוח ואם לאו אין קרבנו ריח ניחוח השתחוה לעבודת כוכבים רב נחמן אמר קרבנו ריח ניחוח ורב ששת אמר [א] אין קרבנו ריח ניחוח הודה לעבודת כוכבים רב נחמן אמר קרבנו ריח ניחוח ורב ששת אמר [ב] אין קרבנו ריח ניחוח וצריכא דאי אשמעינן הך קמייתא בההיא קאמר רב ששת משום דעבד ליה שירות אבל שחיטה דלא עבד ליה שירות אימא מודה ליה לרב נחמן ואי אשמעינן שחיטה משום דעבד ליה עבודה אבל השתחוה דלא עבד ליה עבודה אימא לא צריכא ואי אשמעינן השתחואה משום דעביד ליה מעשה אבל הודה דדיבורא בעלמא אימא לא צריכא:

ואין צריך לומר דבר אחר [וכו']: מדקאמר אין צריך לומר דבר אחר [ח] מכלל דבית חוניו לאו עבודת כוכבים הוא תניא כמאן דאמר בית חוניו לאו עבודת כוכבים הוא [ב] דתניא אותה שנה שמת שמעון הצדיק אמר להן שנה זו הוא מת אמרו לו מנין אתה יודע אמר להן כל יום הכפורים נזדמן לי זקן אחד לבוש לבנים ונתעטף לבנים ונכנס עמי ויצא עמי שנה זו נזדמן לי זקן אחד לבוש שחורים ונתעטף שחורים ונכנס עמי ולא יצא עמי לאחר הרגל חלה שבעת ימים ומת ונמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם בשעת פטירתו אמר להם חוניו בני ישמש תחתי נתקנא בו שמעי אחיו שהיה גדול ממנו שתי שנים ומחצה אמר לו בא ואלמדך סדר עבודה הלבישו באונקלי וחגרו בצילצול העמידו אצל המזבח אמר להם לאחיו הכהנים ראו מה נדר זה וקיים לאהובתו אותו היום שאשתמש בכהונה גדולה אלבוש באונקלי שליכי ואחגור בצילצול שליכי בקשו אחיו הכהנים להרגו רץ מפניהם ורצו אחריו הלך לאלכסנדריא של מצרים ובנה שם מזבח והעלה עליו לשום עבודת כוכבים וכששמעו חכמים בדבר אמרו מה זה שלא ירד לה כך היורד לה על אחת כמה וכמה דברי רבי מאיר אמר לו רבי יהודה לא כך היה מעשה אלא לא קיבל עליו חוניו שהיה שמעי אחיו גדול ממנו שתי שנים ומחצה ואף על פי כן נתקנא בו חוניו בשמעי אחיו אמר לו בא ואלמדך סדר עבודה והלבישו באונקלי וחגרו בצילצול והעמידו אצל המזבח אמר להם לאחיו הכהנים ראו מה נדר זה וקיים לאהובתו אותו היום [ג] שישתמש בכהונה גדולה אלבוש באונקלי שליכי ואחגור בצילצול שליכי בקשו אחיו הכהנים להרגו סח להם כל המאורע בקשו להרוג את חוניו רץ מפניהם ורצו אחריו רץ לבית המלך ורצו אחריו כל הרואה אותו אומר זה הוא זה הוא הלך לאלכסנדריא של מצרים ובנה שם מזבח והעלה עליו [ג] לשם שמים שנאמר [א] (והיה) ביום ההוא יהיה מזבח לה' בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה לה' וכששמעו חכמים בדבר אמרו ומה זה שברח ממנה כך המבקש לירד לה על אחת כמה וכמה: תניא אמר ר' יהושע בן פרחיה [ד] בתחלה כל האומר [ה] עלה לה אני כופתו ונותנו לפני הארי עתה כל האומר לי לירד ממנה אני מטיל עליו קומקום של חמין שהרי שאול ברח ממנה וכשעלה בקש להרוג את דוד אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לאביי ר' מאיר האי קרא דרבי יהודה מאי עביד ליה לכדתניא לאחר מפלתו של סנחריב יצא חזקיה ומצא בני מלכים שהיו יושבין בקרונות של זהב הדירן שלא לעבוד עבודת כוכבים שנאמר [ב] ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען ונשבעות

עין משפט נר מצוה

מז א ב מיי' פ"ט מהל' ביאת מקדש הלכה יג:

תורה אור השלם

א) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מִזְבֵּחַ לַיְיָ בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם וּמַצֵּבָה אֵצֶל גְּבוּלָהּ לַיְיָ: [ישעיה יט, יט]

ב) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיוּ חָמֵשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מְדַבְּרוֹת שְׂפַת כְּנַעַן וְנִשְׁבָּעוֹת לַיְיָ צְבָאוֹת עִיר הַהֶרֶס יֵאָמֵר לְאֶחָת: [ישעיה יט, יח]

שיטה מקובצת

גמ' ואין צריך לומר לדבר אחר מדקאמר אין צריך לומר לדבר אחר: שם כל יה"כ היה מזדמן לי זקן א' לבוש לבנים ומעוטף לבנים: שם ויוצא עמי שנה זו נזדמן לי: שם לבוש שחורים ומעוטף: שם ראו מה נדר זה לאהובתו וקיים אותו היום שאשמש בכהונה גדולה: שם ורצה אחריו והלך: שם אותו היום שישמש בכהונה גדולה: שם כל האומר עלה אני כופתו: שם עתה כל האומר לירד ממנה: שם שהרי שאול ברח ממנה וכשעלה בקש להרוג את דוד כל זה נמחק: שם בריה דרב חסדא לרב אשי ר"מ כו': רש"י ד"ה נכנס כו' ולפנים הס"ד ומה"ד ונמנעו אחיו הכהנים מלברך את העם בשם המפורש שלא היו יודעין לאומרו בקדושה ובטהרה א"ל וכו' כן מצאתי ברש"י כ"י אחד: ד"ה בא ואלמדך דחוניו היה חכם: ד"ה שברח כו' שלא רצה לקבלה כך חזר ונתקנא הס"ד ומה"ד בתחלה כל האומר: ד"ה מדברות כו' וסיפיה דקרא ונשבעות לה' צבאות הס"ד: תד"ה בתחלה כו' כל האומר עולה מנחה:

מסורת הש"ם

א) [מגילה י.], ב) יומא לט: [תוספ' דסוטה פי"ג], ג) עולה לש"ש ל"ק, ד) [אבות דר"נ פ"י], ה) לי עלה ל"ק, ו) ל"ק, ז) הרי עלי ל"ק, ח) ל"ק, ט) סדר הבא ליכנס כו' ל"ק, י) עי' רש"ק ול"ק, כ) [אולי הוא מיותר], ל) ל"ק, מ) [והכי מפורש בהדיא באבות דר"נ ספ"י ע"ש].

הגהות הב"ח

(א) גמרא אותו היום שאשתמש בכהונה: (ב) רש"י ד"ה כל האומר. נ"ב רבינו קלונימוס מחק גירסא זו בגמ' ועיין בתוספות:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה נזדמן כו' בירושלמי. יומא פ"ה ה"ב בסופו: ד"ה והעלה כו' לעבו"ם הנודרים נדרים ונדבות. עי' זבחים מה ע"א ושם קטו ע"ב תוס' ד"ה אסור:

רבינו גרשום

במאי עביד לעבודת כוכבים אילימא דעבד בשוגג. מאי ושב דקאמר כי לא עבד במזיד שב ועומד הוא שלבו היה לעולם לשמים: אלא מדאמר ושב פשיטא דבמזיד עבד: אלא לאו בשחיטה. דשחט במזיד ושב קרבנו ריח ניחוח וכרב נחמן: ורב ששת אמר לעולם בשחיטה ובשוגג והאי ושב דקאמר הכי קאמר אם שב מעיקרא הוא. דבשוגג עבד קרבנו ריח ניחוח: והודה לעבודת כוכבים. דקבלו עליו לאלוה: הך קמייתא. דשגג בזריקה: דעביד ליה עבודה. דבכלל עבודה חשבינן לה. וכולהו נקיט אליבא דרב ששת: מלברך בשם שלא בכנוי לפי שהיו יראים להזכיר השם כתיקונו שלא היו בוטחין בעצמן: חוני בני ישמש תחתי בכהונה גדולה. דניחא ליה ביה משמעי: אמר לו שמעי לחוניו: אונקלי. מלבוש של אשה: צלצול. אזור: לאהובתו. לאשתו: מה זה שלא ירד לה. שמעי שלא ירד לגדולה דמעולם לא היה כ"ג כך בא לתקלה זו דבנה חוניו עבודת כוכבים על ידו לפי שנתקנא שמעי בגדולה: היורד לה. מי שיורד לגדולה עאכו"כ דלאחר שעלה אין מורידין אותו שלא יבא לידי תקלה: לא קבל עליו חוניו להיות כ"ג. ואע"ג שרצה חוניו שיהא אחיו הגדול כ"ג נתקנא בו: א"ל לשמעי. דחוניו היה חכם יותר משמעי: בקשו להורגו שזילזל בכהונה:

כל המאורע. שאחיו לימדו כן: כל הרואה אותו. כל מי שהיה פוגע בחוניו כשהיה בורח מראה באצבעו לאותן שהיו רצין אחריו ואמר עליו זהו: יהיה מזבח לה'. דזהו מזבח שבנה חוניו לש"ש: ומה זה שברח ממנה. דברח מן הגדולה שהרי לא רצה לקבל עליו הכהונה גדולה לפי שהיה אחיו גדול הימנו: כך. דבא לפורענות כל כך דנתקנא בו לאחר שרצה שיהא כ"ג עאכ"ו דאין מורידין אותו לאחר שעלה שלא יבא כמו כן לידי תקלה: הכי גרסינן בתחי' כל האומר עלי עולה מנחה. דכל המתנדב מתחילה להביא או עולה או מנחה אני מטיל עליו קומקמוס של חמין. כלומר הייתי דן אותו ברותחין דאסור לידור לכתחלה כדי שלא יבא לידי תקלה דשמא יקריבנו בבית חוניו ויהא ענוש כרת אלא בשתיקה יביא קרבנותיו ולא יהא נודר לכתחילה קודם שיקריבם. הוא הדין נמי לשאר קרבנות. לישנא אחרינא בתחי' כל האומר לי עלה בה אני כופתו לפני ארי. דר' יהושע בן פרחיה הוה נשיא וה"ק דקודם שעליתי לגדולה מי שהיה אומר לי עלה בה והיה נשיא הייתי כופתו לפני ארי עכשיו שעליתי כל האומר לירד ממנה אני מטיל עליו קומקום של חמין כלומר שהייתי מאבדו בידים: ר"מ דאמר דבית חוניו הוה לשום עבודת כוכבים האי קרא דר' יהודה מאי עביד לה דמשמע דלש"ש בנה מזבח לה': ומצא בני מלכים. חמשה בני מלכים מצא בתוך החיל. הדירן דהשביען שלא יעבדו עבודת כוכבים והניחן חיים ואותן ה' מלכים בנו אותו מזבח לש"ש: יהיו חמש ערים [בארץ מצרים] דאותן ה' מלכים וממלכות מצרים הן:

ספר חגי

בדברי חגי מצאנו נבואות רבות אם כפי לשונות הכתוב שאמר בשנת שתים לדריוש וגומר היה דבר ה׳ ואמר אחר כך ויהי דבר ה׳ ביד חגי שמורה שהיא נבואה אחרת ועם כפי הזמנים שנאמר אחר כך בשביעי בעשרים וארבעה לתשיעי וגומר היה דבר ה׳ ביד חגי ואחר כך בסוף הספר ויהי דבר ה׳ שנית אל חגי בעשרים וארבעה לחדש ויראה מכל זה שהם חמש נבואות חלוקות אבל עם כל זה להיותן קטנות מאד ובעבור שהיה הדרוש בכולם אחד שהוא בנין בית ה׳ לכן ראיתי לקבצם כולם בנבואה אחת לענין הפירוש והשאלות ויש בה שבעה פרשיות הראשונה בשנת שתים לדריוש השנית ויהי דבר ה׳ ביד חגי השלישית כה אמר ה׳ צבאות שימו לבבכם הרביעית וישמע זרובבל החמישית ביום עשרים וארבעה לחדש בששי הששית כי כה אמר ה׳ צבאות אחת מעט היא השביעית ויהי דבר ה׳ שנית אל חגי: וראיתי לשאול בהם שש השאלות:

השאלה הראשונה איך ארז״ל שבבית שני לא חלה נבואה והלא ראינו שחגי נבא שם כל הנבואות הכתובות בספר הזה וכן זכריה ומלאכי ובספר עזרא נאמר והתנבי חגי וזכריה בר עדוא נביאיא על ישראל די ביהוד ובירושלם בשום אלה ישראל עליהון באדין קמו וגומר שזכר לבד חגי וזכריה לפי ששניהם נבאו על בנין הבית ולא זכר מלאכי לפי שלא ניבא דבר על בנינה ואם היו בזמן בית שני שלשה הנביאים האלה איך אמרו חז״ל שחסרה הנבואה בבית שני:

השאלה השנית אם היה שהקב״ה סלק שכינתו מישראל בחרבן בית ראשון ולא רצה להשפיעה להם שם ולא לחול נבואתו ולא אורים ותומים ולא רוח הקדש ולא ארון וכפורת וכרובים ואש מן השמים שהם חמשת הדברים שחסרו בבית שני כמו שזכרו במסכת יומא מפני שלא היתה גאולה שלמה ולא בנין אלהי בקדושה ראויה אליו אם כן למה צוה בבנין הבית השני הזה ושלח ע״ז נביאיו השכם ושלוח אחרי שלא היה אלא מקדש מעט כאחת מבתי הכנסיות אשר בגלות כאלו תאמר ביהר או אלכסנדריא וזולתם אשר לא באה הנבואה על בנינם:

השאלה השלישית בפרשת עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ וגומר והרעשתי את כל הגוים ובאו חמדת כל הגוים ומלאתי הבית הזה כבוד וגומר לי הכסף ולי הזהב וגומר כ״א נאמר כ״ז על בית שני כמו שפירשו המפרשים כולם מה הרעש אשר היה בבית שני כשנבנה הבית שעליו אמר ואני מרעיש את השמים ואת הארץ כי הנה הרעש שזכר יוסף בן גוריון היה בימי הורדוס קרוב לחרבן הבית ולא בזמן בנינו בימי זרובבל כל שכן שכבר ביאר הכתוב שלא היה הרעש בארץ כי אם בין האומות במלחמותם כמו שאמר והרעשתי את כל הגוים ולא נתקיים זה ועוד שאיך נתקיים ובאו חמדת כל הגוים ומלאתי הבית הזה כבוד כי הנה לא נתקבצו עמים בירושלם בזמן בית שני לעבוד את השם אם לא להחריב את ביתו ומתי באו חמדתם ואיך נתקיים לי הכסף ולי הזהב כי הנה בבית שני לא היה עושר כל כך לא ביהודים ולא בבית השם ועם היות שהורדוס נתעשר הנה בכל דור ודור ובכל אומה ואומה יש עשירים מי ומי וכל שכן מהמלכים:

השאלה הרביעית באומרו גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון כי איך אפשר שהבית אשר בנה זרובבל במדה אשר נתן להם מלך פרס היה יותר נכבד מן הבית אשר בנה שלמה ואף שנאמר שהבנין שעשה הורדוס היה יפה ועשיר מאד לא מפני זה ראוי שנחשוב שדמה ביופיו אל הבית אשר בנה שלמה כי מה שזכרו חז״ל מיופיו וטובו של בית הורדוס היה בערך הבית אשר בנה זרובבל כל שכן שהכתוב לא אמר גדול יהיה יופי הבית הזה או עושר הבית הזה האחרון מן הראשון אבל אמר כבוד והכבוד אינו העושר ולא היופי ולא רוב התמדת הבנין כמו שאמרו בדרשתם כי הכבוד באמת נאמר על כבוד ה׳ שמלא את המשכן אחר שהוקם ועל כבוד ה׳ שמלא את בית ה׳ אשר בנה שלמה כשהביא הארון לבית קדשי הקדשים שהוא הענן האלהי והאור העליון אשר ירד

ירשו אבותיך וירשתה (שם), ושיש לנו שתי ירושות: ראשונה ושניה, אבל לא שלישית - הוא מאמר צודק אמתי מבלי פְּנוֹת,[43] את קדושת הארץ. ולא לכוונת רבי יוסי כי אם לפי הכתוב באמת ולהצדיק המאמר האומר בהחלט שיש לנו ירושה ראשונה ושניה ולא שלישית, אבל אין שתי הירושות בימי יהושע ובימי עזרא. כי עם היות שנקרא ירושה באמת הראשונה שהיתה בימי יהושע, מי האיש החכם שיחשוב שעליית בית שני היתה ירושה? כי ישראל לא כבשו את הארץ ולא ירשוה, אבל עלו שם ברשיון כורש מלך פרס נכנעים ומשועבדים אליו ולמלכי פרס שבאו אחריו. ואם בנו את הבית, היה במצוותם ובמדה שנתנו להם לבנות אותו. ואחריהם היו תחת מלכי יון.[44] ואחרי כן משלו בהם רומיים. ואיך תקרא להם ירושה? גם כי לא עלו שמה כי אם מתי מספר[45] מאותם שהיו בבבל בלבד, כי לא חזרו השבטים וגם בני הגולה שהיו בעמון ומואב ומצרים ובבל ושאר ארצות, גם בצרפת ובספרד לא עלו שמה ולא היתה ביניהם נבואה ולא אורים ותומים ולא אש מן השמים ושאר דברים קדושים שזכרו חז"ל[46] שחסרו בבית שני, כי לא היו ישראל שמה כי אם כגרים ותושבים[47] וכאורח נטה ללון.[48] על כן אמרתי צדקו דברי המאמרים שהגלות אשר אנחנו בו היום הוא עצמו הגלות הראשון אשר הגלה סנחרב ונבוכדנצאר מלך בבל, ולא היה [ענין][49] בבית שני כי אם קיבוץ מבני ישראל כמו שהיה בביתר ובאלכסנדריא ובשאר מקומות.

הנה אם כן, שתי הירושות שזכר הכתוב הם: הראשונה, שהיתה בימי יהושע; והשנית שעתידה להיות בימי המשיח. ועליהם אמר אדון הנביאים באותה פרשה שהיה כולה לעתיד לבוא: **והביאך יי' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך** (שם), רוצה לומר בימי יהושע; **וירשתה** - לעתיד לבוא בימות המשיח; ואז - **והטיבך והרבך מאבותיך** (דברים ל, ה), כי לא תקרא ירושה כי אם במה שיהיה כיבוש וחילוק כמו שהיה בזמן יהושע וכמו שיהיה בזמן המשיח.

אלה הם[50] [מועדי][51] ביאורי ההגדות הקשות והמאמ[52]רים הזרים אשר ראיתי שהיו צריכים [אל][53] ביאור בדברי חכמינו הקדושים ז"ל בפינת ביאת המשיח העתיד להיות. והגדתי לך בהם דעתי ומה ששמתי בפיך בפירושם אותו ראיתי צדיק[54] לפני בדרוש הזה.

43 אין לפנות לביאור אחר. 44 שם: 'עכו"ם'. 45 רק ארבעים ושתים אלף. 46 יומא כא, ב. 47 ויקרא כה, כג. 48 ירמיה יד, ח. 49 בד"ר ליתא. 50 שם: 'המה'. 51 שם ליתא. 52 53 שם. 54 כלומר צודק.

ספק אחד אפשר שיסופק בו והוא איך יגיע שכר רב לשומר המצות ויודעם מבלתי שיעשה ויקיימם. כי אולי לא ימנע מעשותו כי אם להיותו עובד ע"ז ולא ירצה לעבוד את הש"י. האם ירצה לזכותו בשכר בהיות הדבר כן. הנה להשיב לזה אמר כמבאר **ולא תסור מן הדבר.** רוצה לומר מה שאמרתי לך שיהיה שכר טוב לשומע המצות אף על פי שלא יעשם הוא בתנאי שלא ימנע ולא יסור מהם אפילו כחוט השערה והוא אמרו **ימין ושמאל** להיותו עובד **אלהים אחרים** שאם יהיה כן לא יהיה די שלא יקבל שכר אבל גם יקבל עונשים רבים כמו שיתבאר בפרשה הנמשכת. ולכן הזהיר **ולא תסור מכל הדברים ללכת אחרי אלהים אחרים** שאם תעשה כן לא תזכה לשכר כלל כי אם לעונש.

ואפשר עוד לפרש שהפסוק הזה הוא נמשך ומחובר לפרשה הנמשכת והיא התחלת התוכחות. יאמר הנה כל זה שיעדתי מהברכות הוא לשומע בקול ה' ועושה מצותיו. אך השמר לך ושמור נפשך מאד פן **תסור מכל הדברים אשר אנכי מצוה אתכם ללכת אחרי אלהים אחרים לעבדם.** כי כאשר תעשה זה **ולא תשמע בקול ה' אלהיך** וגו' **יבאו עליך כל הקללות** האלה וכמו שיזכור. הנה התבארו כל פסוקי הברכות על בוריים. **והותרו הספקות י"ד וט"ו וט"ז:**

(טו-מח) **והיה אם לא תשמע וגו'** עד **ישא ה' עליך.** ראוי שנדע שהקללות שנזכרו בפרשה הזאת לא באו על דרך איום וגזום להפחיד לבב האנשים. אבל באו ברוח אלהין קדישין להגיד מה שיהיה באחריתם כי הנה כלם נתקיימו בדורות החטאים בנפשותם וכמו שיתבאר. ודעת הרמב"ן (ויקרא כו טז) הוא שהאלות אשר באו בברית ראשון שנזכרו בפרשת בחקותי ירמזו לבד לחרבן בית ראשון ולגלות בבל. ולכן נזכר בהם ענין הבמות והחמנים והע"ז והשמטות ולא זכר ענין תשובה שלמה שיעשה ולא גאולה שלמה שתהיה להם כי אם שיתודו כמו שהיו מתודים דניאל ונחמיה ועזרא ושיזכור להם ברית ראשונים והיה זה בפקידת בית שני.

והאלות אשר באו בברית הזה ירמזו לחורבן בית שני והגלות הזה שאנחנו בו. ולכן לא נזכר בהם עבודה זרה. לפי שלא עבדום בבית שני ולא נזכר בהם מקדש וריח ניחוח. ונאמר בהם (פסוק לו) **יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים** וגו'. שהוא היה אגריפס שהיה בבית שני שהלך ברומא והוא היה סבת החרבן. לכן אמר אשר תקים עליך לפי שהוא לא היה מזרע המלוכה. וכן אמרו (פסוק מט) **ישא ה' עליך גוי מרחוק וגו' גוי אשר לא תשמע לשונו** לא היו הבבליים כי להיותם קרובים לארץ ישראל היו ישראל מבינים דבריהם כמו שאמר (מלכים-ב יח כו) דבר נא אל עבדיך ארמית כי שומעים אנחנו וגו'. וכמו שהאריך הרמב"ן בזה בפרשת בחקותי והחזיקו בזאת הפרשה גם כן (בפסוק מב) כל המפרשים שבאו אחריו מחזיקים בדעת הזה איש לא נעדר:

וגם מחכמי הנוצרים ראיתי מי שכתב כן. ואמרו שהתוכחות הראשונות היו על חרבן בבל. ולכן היתה הנחמה באחריתם שהיא פקידת בית שני. אבל הקללות שבזאת הפרשה הם על חרבן בית שני ולא באה עליהם נחמה לפי שלא תהיה עוד גאולה. והדעת הזה באמת רוצה לומר שאין בברית הראשון דבר מורה על חרבן בית שני הגלות הזה אשר אנחנו בו. ושאין בברית השני הזה דבר מחרבן בית ראשון ומגלות בבל הוא אצלי בלתי אמתי. לפי שאין ראוי שנחשוב שהיו לישראל שני גליות ושלכן היו הבריתות שנים כאלו הברית הראשון שכרת הש"י היה על הגלות שנמשך ממנו והברית השני שכרת משה היה כנגד חרבן וגלות אחר שלא עשה השם יתברך. ואיך נאמר שיעד משה בדבר שלא יעד הש"י עליו. ואם הגליות שניהם היו מאתו ומידו עלינו יש לשואל לשאול מה היה שבברית הראשון יעד השם יתברך על גלות שבעים שנה ולא על גלותנו זה הארוך. ועוד שאם אמרנו שהגליות שנים נצטרך לומר שהגאולות גם המה שתים גאולות בית שני והגאולה העתידה.

ומי האיש בעל שכל יאמין שיהיה ענין בית שני גאולה שלמה. כי הנה לא היה שם קבוץ גליות כי אם אנשים מעט ארבעים אלף זכרים שעלו מיהודה ומבנימין ומן הנלוים אליהם מבבל. אבל מעמון ומואב ומצרים ויון וצרפת וספרד וארצות המערב שהיו שם יהודים מפוזרים מחרבן בית ראשון לא עלו לבית שני כי אם מאותם שהיו בבבל בלבד. וגם לא עלו כל אשר היו בבבל רק הפסולת שבהם. וגם הם בעלותם לירושלם לא היו בני חורין שמה כי בהיותם שמה נשתעבדו למדי ופרס וזמן גדול אחר ליונים וזמן רב אחר לרומיים. ופעמים היו מורדים בהם ומולכים החשמונאים. ולא מלך ביניהם אדם מזרע בית דוד אשר לו יאתה המלכות

מזמן הגאולה כי אם הנכרים או הכהנים מבית חשמונאי וזולתם כל מאן דאלים גבר. לא היו בבית שני ארון וכרובים. אורים ותומים. ושכינה נראית. ורוח הקודש. שמן המשחה. ואש מן השמים. בהיות זה כן איך נוכל לומר שהיתה שם גאולה ובית מקודש.

אין זה כי אם שנתן ה' אותם לרחמים לפני שוביהם. והעיר את רוח כורש מלך פרס לתת להם רשיון לשבת בירושלם ולבנות בית לעבוד שם את השם יתברך ולא לצאת מתחת ידם. כאלו מלך ישמעאל המולך עתה בירושלם היה נותן רשות ליהודים אשר בקצות מלכותו לעלות ולבנות בית לה' בתנאי שיהיו תמיד משועבדים אליו ולא יהיה מהפלא אם לקצת ימים ימרדו בו. כן הוא ענין בית שני. אבל תמיד היו בכלל גלות ראשון. אם לא שנקבצו שמה כמו שנקבצו קהל גדול מהם אחרי חרבנם בבית"ר ובאלכסנדריא"ה ובשאר הארצות ובנו בית השם. וכמו שבנו אחרי כן בגלות כמה בתי כנסיות. עם היות הבית שבנה הורדוס אחרי שדמים רבים שפך מחכמי ישראל וחסידיו בית יפה בבנינו ועשרו אבל אין ספק שהורדוס אשר עשאו היה תמיד משועבד אל הרומיים ומידם נמלך. וכל זה יורה שהגלות הראשון הוא אשר התמיד מיום חרבן בית קדשנו ותפארתנו על יד נבוכדנצר מלך בבל עד היום הזה.

והנה התוכחות שבאו בתורת כהנים בברית הראשון אין ספק שהיו בעצם וראשונה על חרבן בית ראשון לפי שבו התחיל הגלות הזה. אבל גם כן נכלל בהם חרבן בית שני ושאר הצרות שעברו על ישראל בגלות והכתובים מורים על זה בלי ספק. גם אמרו (ויקרא כו לא) והשימותי את מקדשיכם לשון רבים. ואי אפשר שיפורש כי אם על מקדש ראשון ומקדש שני וגם על כל הבתי תפלות שנחרבו בגולה שהיה להם למקדש מעט. וכן פירש הרלב"ג (שם סו"פ כו). ופירש ואתכם אזרה בגוים והריקותי אחריכם חרב (שם כו לג) על הרוגי ביתר שהיו נ"ב שנה אחרי חרבן בית שני. ופירש ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ אויביכם (שם לח) על הצרות והשמדות והרציחות שעברו על ישראל בגלות שמתו הרבה מהם ברעב ובדבר ובחרב מכללם הרג קהלות קדושות וגירוש היהודים מארץ אינגלטיר"ה ושאר ארץ המערב. ובפרט גרושם מכל ארץ צרפת שמתו מהם כפלים מיוצאי מצרים. ומה גם עתה בגרוש גלות ירושלם אשר בספרד שגדל על כל הגרושים ועל השמדות הלא למשמע אזן דאבה נפשנו.

ונזכרו שביתת השמטות בברית הראשון (שם לד-לה) להגיד שבראשונה תשבת הארץ ע' שנה כמספר השנים אשר לא שבתו בשבתם עליה. ושאחרי כן יפקוד השם יתברך אותם לא לשיצאו מן הגלות כי אם להיות להם ריוח והצלה ומנוחה בגלותם וכמו שאמר הנביא (ירמיה כט י) אחר מלאת לחרבות ירושלים שבעים שנה אפקוד אתכם. רוצה לומר בפקידה ומנוחה ויציאה מן הגלות. ובסוף דברי הברית אמר (ויקרא כו מה) וזכרתי להם ברית ראשונים וגו' להיות להם לאלהים. רוצה לומר שבסוף הגלות ואחרית הזעם יזכור ברית ראשונים שהם האבות הקדושים לשישוב לשוש עליהם לטובה ולהיות להם לאלהים והוא בבנין הבית העתיד לבא כי אז יהיה להם לאלהים ויסיר את לב האבן מבשרם.

הנה אם כן בברית הראשון נזכר גם כן התחלת הגלות הכולל ובא ברמז שם גם כן חורבן בית שני והגאולה העתידה. אם לא שנרמזה בקוצר רב. ומשה אדוננו כמו שהואיל באר את התורה וביאר את מצותיה מבלי שיזכור מצוה חדשה כמו שזכרתי. כך הואיל לבאר את דברי הברית הראשון. ובאלות האלה לא חדש גלות שלא נודע ולא נזכר עדיין. אבל היה נזכר שם ברמז. ועתה ביאר שהגלות ההוא הראשון שזכר בברית הראשון יכלול חרבן שני הבתים ראשון ואחרון שעשו בפקידת בית שני:

ואעידה לי עדים נאמנים לבאר שבברית הזאת נזכר גם כן חרבן בית ראשון וגלותו:

הא' מאמרו (פסוק כה) **יתנך ה' נגף לפני אויביך בדרך אחד תצא אליו ובשבעה דרכים תנוס לפניו.** וזה באמת לא היה בבית שני. כי שמה גברה יד היהודים ועצמה גבורתם וכל יכולת הרומיים מאפס ותוהו נחשבו להם כמו שספר יוסף בן גוריון (עי' יוסיפון פרק פז ועוד). והרומיים ג"כ מעידים על זה בספריהם עדות ברורה. ואחרי שבלי ספק אנשי בית שני מנשרים קלו מאריות גברו איך יאמר עליהם בדרך אחד תצא אליו ובשבעה דרכים תנוס לפניו. באמת לא נתקיים זה כי אם בבית ראשון ששם היה חולשת היהודים ורפיונם כמו שזכר. וכבר נתרעם על זה הנביא ישעיה (ישעיה כב א) בפרשת משא גיא חזיון כי עלית כלך לגגות. ואמר (שם ב-ג) חלליך לא חללי חרב ולא מתי מלחמה. כל קציניך נדדו יחדו כל נמצאיך אוסרו יחדו מרחוק ברחו:

מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת׃ ג בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה׃ ד כְּתֹנֶת־בַּד

לְפָרְכְתָּא לְקֳדָם כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא וְלָא יְמוּת אֲרֵי בַּעֲנָנָא אֲנָא מִתְגְּלֵי עַל בֵּית כַּפֻּרְתָּא׃ ג בְּדָא יֵהֵי עָלֵל אַהֲרֹן לְקוּדְשָׁא בְּתוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא׃ ד כִּתּוּנָא

תולדות אהרן · ולא ימות. יומא נג. כי בענן. יומא יט: נג. בזאת יבא. יומא ג ד נ. בפר. יומא סט. מנחות טז.

שפתי חכמים

ב הוצרך לפרש זה דלפירוש רש״י הם משל משני רופאים השני הזהירו יותר שלא תמות כדרך שמת וכו׳ ובקרא לא כתיב כי אם ולא ימות ולא כתיב שאם יבוא ימות אבל באל באל יבא ולא ימות משמע כדרך שלא באו בניו ולא מתו. לזה פירש שבמלת ולא ימות מרומז נמי שאם יבא ימות כי מכלל לאו אתה שומע הן: ג ולפי זה כי טעם אלמעלה לסיבת מיתה למי שנכנס אל הקודש ומלת כי משמש בלשון דהא ככל כי שבמקרא ויהיה פירוש של בענן ענן ממש ומה שהוסיף לפרש תמיד אני נראה מפני שמלת אראה הוא לשון עתיד ומפרש מלת אראה אני נראה שהוא בינוני שאין סבת המיתה שיראה לעתיד: ד ולפי רבותינו משמש כי דהכא בלשון אלא כלומר אל יבא אל הקדש אלא בענן הקטרת ביום הכפורים כי עשן הקטורת דומה לענן ולאפוקי פירוש עמוד הענן דלעיל שפירושו שהשכינה שורה בו ולא שיכוין רש״י בפירוש זה שיבא עם ענן הקטורת מבחוץ שזה הוא דעת צדוקים אלא לאפוקי ממה שפירש תחלה שהוא הענן שהשכינה שורה בו. ומה שפירש רש״י ביום הכפורים בסמוך מפרש רש״י בעצמו דכולה פרשה זו משתעי ביום הכפורים: ה דקשה לרש״י למה צריך למכתב בזאת אין לומר דקאי אקרבנות שמפורש אחר כך ראם כן היה לו לומר באלו יבא אהרן לשון רבים דהא שני קרבנות היו. ועוד זאת לשון נקבה והקרבנות המפורשים אחר כך זכרים הן. או לא היה לו לומר לגמרי בזאת אלא היה לו לומר כי בענן אראה על הכפרת ובפר בן בקר לחטאת יבא אהרן וגו׳ אלא לרמז כמה שנים יש לעמידת בית ראשון ואם תאמר וכי בבית ראשון לבד היו כהנים גדולים והא אף בבית שני היו כהנים גדולים. ויש לומר דכך פירושו של קרא גימטריא של בזאת שנים יהיו כהנים דומיא דאהרן שיהיו מושחין אותו בשמן המשחה אבל אחר בית ראשון לא נמצאו שהיו מושחין אותן בשמן המשחה דומיא דאהרן משום דבסוף עמידת הבית הראשון נגנז שמן המשחה מיאשיה ואילך כדפירש רש״י לקמן: ו אף על פי שכבר פירש לעיל גבי בענן אראה שהיה ביום הכפורים דלא תימא דקרא הכי קאמר בענן לבדו אל יבא אלא ביום הכפורים אבל בהבאת פר לחטאת ואיל לעולה אפילו בשאר ימות השנה יבא לפיכך פירש כאן ואף זו לא בכל עת כו׳: ז דקשה לרש״י והלא כבר מפורש הלבשתן כפרשת ואתה תצוה לכן פירש מגיד כו׳: ח משמע נמי דהיה קשה לו מה דכתיב דווקא בגדים של הכהן הדיוט:

בעל הטורים

(ג) בזאת. עולה מ״י רמז לנית רמשון שעמד מ״י שנה:

(ב) כי בענן אראה. בזה הדור לדבר למשה ובשאר הדורות לקרוא למוכנים לנבואה כענין שמואל באמרו ושמואל שוכב בהיכל ה׳ אשר שם ארון אלהים ויקרא ה׳ אל שמואל: (ג) בזאת יבא בפר בן בקר. בהקדשת פר לחטאת ואיל לעולה ולבישת הבדים שאין בהם צבע ולא ציור מלאכותיי כי אמנם לא יאחר כהן גדול להכנס לפנים עד אחר הקרבת העולה אבל יכנס להקטיר

רש״י

ולא ימות. שאם נא ב הוא מת: כי בענן אראה. כי תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני ג ולפי שגלוי שכינתי שם יזהר שלא ירגיל לבא זהו פשוטו. ומדרשו לא יבא כי אם בענן הקטרת ד ביום הכפורים: (ג) בזאת. גימטריא שלו ארבע מאות ועשר ה רמז לבית ראשון: בזאת יבא אהרן וגו׳. ואף זו לא בכל עת כי אם ביום הכפורים ו כמו שמפורש בסוף הפרשה בחדש השביעי בעשור לחדש: (ד) כתנת בד וגו׳. מגיד שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים ז שהוא משמש בהם בחוץ שיש בהם זהב לפי שאין קטיגור נעשה סניגור* אלא בארבעה ככהן הדיוט ח וכולן של

* ר״ה בן אוצר החכמה

רשב״ם

(ב) כי בענן אראה על הכפרת. לפי פשוטו שהרי מתוך עמוד הענן אני נראה כל שעה על הכפורת כדכתיב ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים ואם יראה הכהן ימות. לפיכך כשנכנס ביום הכפורים צוהו הקב״ה להקטיר קטורת בפנים תחילה להחשיך את הבית בענן הקטורת ואח״כ יביא דם הפר ודם השעיר:

מנין המצות למהר״ם חאגיז ז״ל

[קפר] (נאו לה) שלא יכנסו הכהנים אל מקומות המקדש אלא כדי לעשות עבודתם בעת שנצטוו בה ולא זולת שנאמר ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארן ולא ימות:

[קפה] (עשה ל) שיעשה הכהן הגדול כל עבודת יום הכפורים על סדר הכתוב שנאמר בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה וגו׳: